

JURIDISKA INSTITUTIONEN
JURISTPROGRAMMET VT 15
EXAMENSARBETE 30 HP

EN KLANDERPROCESS PÅ ENGELSKA I SVENSK DOMSTOL?

EN ANALYS MOT BAKGRUND AV SKILJEFÖRFARANDE-
UTREDNINGENS ÖVERSYN AV LAG OM SKILJEFÖRFARANDE

Författare: Linnéa Karlsson

Handledare: Anna Wallerman

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund.....	1
1.2	Syfte och frågeställning	2
1.2.1	Frågeställning	3
1.3	Metod och material	3
1.3.1	Rättsfallsstudie	5
1.3.2	Internationella regler och bestämmelser	7
1.4	Avgränsning	8
1.5	Disposition	8
2	Skiljeförfarande som en attraktiv alternativ tvistlösningsform.....	9
2.1	Skiljeförfarandeutredningens förslag.....	9
2.2	Grundprinciperna bakom skiljedomsrätten.....	10
2.2.1	Skiljeförfarande i Sverige och skiljeförfarandelagen	11
2.2.2	Skiljeförfarande ur ett internationellt perspektiv	12
2.3	Skiljedomsoigiltighet och klander av skiljedom.....	14
2.4	Skiljeförfarande och offentlighet	16
2.4.1	Rådande rättsläge	16
2.4.2	Förslag till särreglering ur offentlighetssynpunkt.....	17
2.5	Skiljeförfarande och språk	20
2.5.1	I svenskt skiljeförfarande	20
2.5.2	Internationella regler om språk.....	22
3	Offentlighetsprincipen och svenskan som rättegångsspråk	24
3.1	Språket ger offentlighetsprincipen reell innebörd	24
3.2	Undantag från offentlighetsprincipen	25
3.3	Svenskan i rättslig bemärkelse	25
3.3.1	Rättegångsbalkens bestämmelser	25
3.3.2	Språklagen	27
4	Skiljeförfarandeutredningens lagförslag	31

4.1	Allmänna utgångspunkter och nuläge	31
4.2	Aktuella överväganden för frågan om rättegångsspråk	32
4.3	Utredningens bedömning och förslag	32
5	Användning av engelska i skiljeförfarandemål i svenska domstolar.....	36
5.1	Rättsfallsstudiens övergripande resultat	36
5.1.1	Engelsk citering vid klanderdomar	37
5.2	Rättsfallen från Högsta Domstolen	38
5.2.1	Högsta domstolen och prejudikatbildningen	40
5.3	Rättsfallen från Hovrätten	41
5.4	Avslutande reflektioner	44
6	Slutsatser	46
6.1	Vilka principiella intressen finns bakom att använda engelska som rättegångsspråk vid klander av skiljedom?	46
6.1.1	Skiljeförfarandet och (Icke)Offentligheten	46
6.1.2	Internationaliseringen av skiljedomsrätten	48
6.1.3	Intressen ur ett språkligt perspektiv	51
6.2	Är en engelskspråkig rättegång vid klander av skiljedom förenlig med offentlighetsprincipen?	52
6.2.1	Motsättningen mellan lagförslaget och språklagstiftningen	52
6.3	skiljeförfarandeutredningens lagförslag.....	55
6.3.1	Hur står sig de principiella intressena bakom att använda engelska som rättegångsspråk mot lagförslaget?.....	55
6.3.2	Är lagförslagets införande motiverat utifrån offentlighetsprincipen?.....	56
6.4	I vilken utsträckning använder svenska domstolar engelska vid internationella klandermål?	57
7	Källförteckning.....	60
	Bilaga 1: Rättsfall som ingått i rättsfallsstudien.....	62
	Bilaga 2: Försäkran	64

FÖRKORTNINGAR

ICC	International Chamber of Commerce
HD	Högsta Domstolen
JO	Justitieombudsmannen
LSF	Lagen om Skiljeförfarande (SFS 1999:116)
Modellagen	UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration
NY-konventionen	Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (SFS 1942:740)
SCC	Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut/Swedish Chamber of Commerce
UNCITRAL	The United Nations Commission on International Trade Law

SAMMANFATTNING

Syftet med uppsatsen är att utreda huruvida införandet av en möjlighet till en klanderprocess på engelska under lag om skiljeförfarande är motiverat. Detta undersöks genom att analysera de principiella intressen som finns bakom en särreglering av skiljedomsrätten i stort, offentlighetsprincipens inverkan på frågan om språk i domstol, skiljeförfarandeutredningens lagförslag som tillåter en ökad engelskaanvändning och den faktiska språkanvändningen i svensk domstol.

Ur ett offentlighetsperspektiv framträder skiljedomsrättens särart tydligt och flera förslag har tidigare lagts fram för att särreglera rättsområdet och tillvarata intresset av ett förfarande skyddat från insyn. Ur ett språkligt perspektiv kan det konstateras att det idag inte finns regler om språk för förfarandet, varken skiljeförfarandet eller domstolsprocessen, i lagen om skiljeförfarande. Parternas självbestämmanderätt spelar en stor roll för den frihet parterna ges att själva besluta om språket för sitt skiljeförfarande.

Offentlighetsprincipen är av grundläggande vikt, såväl för rättsväsendet och domstolsprocessen som för det svenska statsskicket i stort. Språklagen har kommit till för att värna om svenskans ställning, och den stadgar bland annat att språket i svenska domstolar ska vara svenska.

Skiljeförfarandeutredningen föreslår att det införs en möjlighet för parter till ett mål om klander under lag om skiljeförfarande att i lämplig omfattning få använda det engelska språket i domstolsförfarandet. Det lämnas till hovrätten att göra en prövning av lämpligheten i att engelska används. Mot bakgrund av de principer som legat till grund för språklagens utformning tillåts däremot inte att avgörande författas på annat språk än svenska, vilket också föreskrivs uttryckligen i lagförslaget.

Mot bakgrund av det presenterade lagförslaget genomförs en rättsfallsstudie för att undersöka hur den faktiska språkanvändningen ser ut i svensk domstol. Studien visar att svenska domstolar i en inte obetydlig utsträckning använder sig av längre engelska citat vid författande av dom i mål med internationella parter med anknytning till lag om skiljeförfarande.

Kritik riktas både mot skiljeförfarandeutredningens resonemang och mot utformningen av lagförslaget som sådant, även om utredningen kan visa att det finns principiella intressen bakom att särreglera skiljedomsrätten och att det inte föreligger större hinder mot undantag från offentlighetsprincipen. Det är problematiskt att allmänhetens intresse av insyn i domstolsprocessen ska tillvaratas genom en lämplighetsbedömning som görs av hovrätten. Det kan också ifrågasättas om det är rimligt att hålla rättegång på engelska men avfatta dom på svenska. Mycket talar för att problemen kring växling mellan språk redan idag gör att domare väljer att ta in längre engelska citat i sina domar. Som lagförslaget utformats idag kommer detta behov sannolikt att öka, även om lagförslaget förespråkar en dom på svenska.

1 INLEDNING

1.1 BAKGRUND

Lagen om skiljeförfarande¹ trädde i kraft år 1999. I början av 2014 tillsattes en statlig utredning för att se över lagen² och utreda hur den svenska lagstiftningen kan bidra till att skiljeförfarande i Sverige är en fortsatt ”modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform”.³ I mitten av april i år⁴ presenterades utredningens översyn av lagen.⁵ Ett av de ledande intressena bakom utredningen var att göra det svenska skiljeförfarandet mer attraktivt, speciellt för internationella parter.⁶ Som en del i detta arbete ingick att överväga om klanderprocessen i svensk domstol skulle kunna ske på engelska, eller om processen i övrigt kan underlättas för parter som inte talar svenska. Utredningen presenterade ett lagförslag som ger domstolen möjlighet att tillåta att engelska används som rättegångsspråk i den mån det kan anses vara lämpligt.⁷

Skiljedomsrätten har länge varit ett internationaliserat rättsområde, vilket resulterat i att det engelska språket blivit rådande norm för internationella regelverk på området och för skiljeklausuler och skiljeförfaranden mellan internationella parter. Skiljedomsrätten har en lång tradition i Sverige och Sverige som land har länge lockat utländska parter som vill låta skiljeförfarandet dem emellan äga rum i ett neutralt tredje land.

I skiljeförfarandets natur ligger att det rör sig om ett eninstansförfarande som resulterar i en slutgiltig och verkställbar skiljedom. Detta bidrar till att skiljeförfarande som tvistlösningsform är ett attraktivt alternativ till ett domstolsförfarande för parter som prioriterar effektivitet. Att skiljeförfarandet är en eninstansprövning innebär att en av skiljemännen meddelad materiellt felaktig skiljedom inte kan överklagas. För att en skiljedom i efterhand ska kunna angripas av en

¹ Lag (1999:116) om skiljeförfarande.

² Kommittédirektiv 2014:16, tillgängligt på http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utdredningar/Kommittédirektiv/En-översyn-av-lagen-om-skiljef_H2B116/.

³ Kommittédirektiv 2014:16 s.1.

⁴ D v s år 2015.

⁵ SOU 2015:37 Översyn av lagen om skiljeförfarande, tillgänglig på <http://www.regeringen.se/sb/d/19838/a/257692>.

⁶ SOU 2015:37 s.86.

⁷ Tillgängligt i SOU 2015:37 s.149.

part krävs att det begåtts ett mer eller mindre allvarligt processuellt fel under handläggningen av ärendet. Det är mot denna bakgrund som lagen om skiljeförfarandes klandergrunder verkar.

De utländska parter som förlägger sitt skiljeförfarande i Sverige tvistar inte sällan om frågor i internationella kommersiella avtal och såväl avtalet i sig som skiljeförfarandet är på engelska. Skiljedomen som meddelas av skiljemännen är i dessa fall även den på engelska. För att klandra en skiljedom meddelad i Sverige kan parterna vända sig till svensk domstol, men en rättegång i Sverige sker undantagslöst på svenska. Processen som dittills byggts på parternas självbestämmande och deras möjlighet att skraddarsy en förhandling som passar just dem blir nu föremål för rättegång på ett språk de inte förstår. Även om parterna har förtroende för det svenska rättsväsendet, det kanske t o m varit en av anledningarna till varför man valt att ha förfarandet just i Sverige, har de nu förhållandevis lite kontroll över och insikt i processen. Domstolen som ska döma i frågan får med största sannolikhet lägga energi på att översätta stora mängder material och om parterna inte sedan innan haft svenska ombud kan de bli tvungna att anlita sådana. Detta är bara exempel på svårigheter som uppstår i samband med att ett skiljeförfarande på engelska ska klandras på svenska. Att svenska är rättegångsspråk i Sverige hänger ihop med offentlighetsprincipen som är av grundläggande vikt för det svenska statsskicket. Detta var länge outtalat fram tills för några år sedan då en uttrycklig lagregel trädde i kraft för att reglera språkanvändningen inom det svenska rättsväsendet.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med uppsatsen är att undersöka om och i så fall i vilken utsträckning engelska bör kunna användas som språk i rättegång under en talan om klander enligt lag om skiljeförfarande. I undersökningen ingår en analys av förslaget om rättegång på engelska utifrån de åsyftade och principiella intressen som finns bakom en särreglering av skiljedomsrätten. De intressen som motiverar införandet av en särreglering för skiljeförfarandet även i språkfrågan ställs mot offentlighetsprincipen för att utreda om en rättegång på engelska strider mot denna princip. Den dittills gjorda undersökningen ligger sedan till grund för en analys av det av skiljeförfarandeutredningen presenterade lagförslaget. Mot bakgrund av lagförslaget genomförs till sist en rättsfallsstudie för att utreda hur svenska domstolar behandlar språkfrågan i praktiken.

1.2.1 FRÅGESTÄLLNING

Följande frågor utreds med avsikt att bedöma om införandet av en klanderprocess på engelska under lag om skiljeförfarande är motiverat:

1. Vilka intressen, ur principiell synpunkt, finns bakom en särreglering av skiljedomsrätten och hur talar dessa för/emot införandet av möjligheten till en klanderprocess på engelska?
2. Är införandet av en klanderprocess på engelska förenligt med offentlighetsprincipen och hur påverkar offentlighetsfrågan införandet av den föreslagna regeln?
3. Vilka för- och nackdelar finns med skiljeförfarandeutredningens lagförslag?
4. I vilken utsträckning använder svenska domstolar engelska vid internationella klandermål?

1.3 METOD OCH MATERIAL

Skiljedomsrätten är ett något speciellt rättsområde eftersom det rör sig om en form av privat rättskipning. Något som i viss mån komplicerar utredningen av rättsområdet är att skiljeförfaranden oftast, till skillnad från domstolsförfaranden, inte är offentliga och förfarandet sker utan någon insyn från omvärlden. Eftersom uppsatsens syfte är att utreda ett lagförslag finns inte något material om just det specifikt valda problemet att tillgå. De traditionella rättskällorna har främst legat till grund för utredningen, dessa är lag, förarbeten, rättspraxis och doktrin.⁸

Undersökningen bygger inte på juridisk metod i traditionell bemärkelse – i den mening att gällande rätt utreds. En juridisk metod kan inte användas för att uppfylla uppsatsens syfte, eftersom det inte är att finna för området gällande rätt. Rättskällorna ligger visserligen i stor utsträckning till grund för undersökningen, men lagen om skiljeförfarande och dess förarbeten utreds främst för att fastställa lagens åsyftade och principiella särart. Denna utredning görs genom en undersökning av skiljeförfarandet som alternativ tvistlösningsform och de särdrag som finns inom skiljedomsrätts rättsområde. De principiella intressen som ligger bakom att särbehandla, och ibland särreglera, skiljedomsrätten fungerar som utgångspunkt för den fortsatta diskussionen kring huruvida en särreglering är motiverad även i språkfrågan.

Även offentlighetsprincipen undersöks, men inte med avsikt att göra någon djupgående analys av principen som sådan. Syftet med utredningen är att konstatera, snarare än att utreda, vad gällande

⁸ Sandgren, Claes "Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation" s.37.

rätt är för att sedan kunna ställa offentlighetsprincipen och dess tillämpning mot intresset av en engelskspråkig klanderprocess. Språklagen kan i viss mån sägas ge offentlighetsprincip reell innebörd för domstolsförfarandet, genom att fastslå att svenska ska vara språk för rättegång. För att utreda motiven bakom valet att lagstifta om svenskans användning vid rättegång studeras förarbetena, främst propositionen, till språklagen i detta avseende. Språkfrågan diskuteras även i flertalet förarbeten till rättegångsbalken, vilka också lyfts fram i detta sammanhang.

De principiella intressena bakom skiljeförfarandet och utredningen av offentlighetsfrågan används sedan för att analysera lagförslaget som presenterats av skiljeförfarandeutredningen.

Claes Sandgren beskriver i sin artikel ”Om empiri och rättsvetenskap”⁹ hur den juridiska metoden begränsas genom att den inte är ändamålsenlig då ett problem utanför det som klassas som gällande rätt utreds.¹⁰ En rättsvetenskaplig analys kan breddas genom att gå utanför gällande rätt för att göra en empirisk undersökning.

Som ett led i utredningen av offentlighetsprincipen och skiljeförfarandeutredningens förslag genomförs en rättsfallsstudie för att undersöka i vilken utsträckning domstolar i praktiken använder det engelska språket vid meddelande av dom. Studien har till syfte att utröna vad som är gällande rätt i *faktisk mening*,¹¹ alltså rätten som den tillämpas av domstolarna i realiteten, och inte domstolsdomarnas betydelse ur prejudikathänseende. Undersökningen av praxis visar offentlighetsprincipen och språklagstiftningens faktiska tillämpning och funktion, något som är extra intresseväckande i den mån det går att visa på att den faktiska gällande rätten skiljer sig från gällande rätt i traditionell mening.¹² Den faktiska rättstillämpningen kan också användas för att visa på ett behov av lagändring. Att praxis, som vanligtvis ses som traditionellt rättskällematerial, i denna mening utgör empiriskt material utgör inte något hinder mot att materialet fortfarande har betydelse i sin traditionella mening, materialet får i denna bemärkelse en närmast dubbel betydelse.¹³

⁹ Sandgren, Claes ”Om empiri och rättsvetenskap, Del I” JT Nr 3 1995/96 s.726 och ”Om empiri och rättsvetenskap, Del II” JT Nr 4 1995/96 s.1035.

¹⁰ Sandgren, Claes ”Om empiri och rättsvetenskap, Del I” s.728.

¹¹ Sandgren, Claes ”Om empiri och rättsvetenskap, Del I” s. 732.

¹² Detta kallas en ”funktionsanalys” av Sandgren, Claes ”Om empiri och rättsvetenskap, Del I” s. 742.

¹³ Sandgren, Claes ”Om empiri och rättsvetenskap, Del II” s.1040.

1.3.1 RÄTTSFALLSSTUDIE

Vad gäller rättspraxis särskiljer sig skiljedomsrätten i ett par avseenden från andra rättsområden. Talan mot skiljedom ska i flera fall väckas vid hovrätten i den domkrets där förfarandet ägt rum.¹⁴ Detta avviker något från den klassiska instansordningen för svenska domstolar. En annan företeelse som gör det processuella förfarandet vid domstol för talan mot skiljedom speciellt är att en hovrätts dom inte får överklagas av part. Då rättstillämpningen bedöms vara av vikt får hovrätten istället ge tillstånd att överklaga domen.¹⁵ Detta sker relativt sällan. Konsekvensen blir att hovrätten i många fall är första och enda instans och på grund av detta tillmäts hovrättens domar ett större värde än vad som annars vore befogat.

Urvalet av domar har gjorts genom att titta på samtliga rättsfall från Högsta domstolen¹⁶ och hovrätten där internationella parter tvistat om ett skiljeavtal, en skiljedom eller en bestämmelse i lag om skiljeförfarande mellan åren 1990 och 2015. Tidsintervallet har valts för att säkra ett underlag stort nog samtidigt som det varit rättstillämpningen så som den sett ut de senaste åren som varit av intresse för studien. Även rättsfall från och med 1990 avgjorda under förutvarande lagstiftning skiljemannalagen¹⁷ och lag om utländska skiljeavtal och skiljedomar¹⁸ har ingått i studien. För att hitta rättsfallen har sökningar gjorts i Karnovs rättsdatabas.¹⁹ De sökord som använts har varit: Skiljeförfarande, lag om skiljeförfarande, lag om skiljemän och lag om utländska skiljeavtal och skiljedomar. Det är internationella rättsfall som undersökts, d v s fall där minst en av parterna inte varit från Sverige. För att hitta engelska citat har en sökning efter citattecken i domarna gjorts.

Rättsfallstudiens mål är att visa på i vilken utsträckning engelska används i domstol i mål med anknytning till skiljeförfarande och även om uppsatsen inriktar sig på att utreda ett potentiellt införande av en klanderprocess på engelska har även andra fall där domstol använt engelska i sitt avgörande tillmätts relevans. Detta för att en faktisk användning av engelska i de svenska domstolarna redan idag kan tala för att ta steget mot att tillåta en engelsk klanderprocess.

¹⁴ 43§ 1st Lag om skiljeförfarande.

¹⁵ 43§ 2st Lag om skiljeförfarande.

¹⁶ Härefter förkortad "HD".

¹⁷ Lag (1929:145) om skiljemän.

¹⁸ Lag (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar.

¹⁹ <http://juridik.karnovgroup.se>.

Rättsfallsstudiens undersökning har gjorts av domstolars domar, medan skiljeförfarandeutredningen utrett införandet av ett engelskspråkigt förfarande i sin helhet. Att studera språket för själva förhandlingen, och inte bara avgörandet, hade i detta avseende varit intressant. Ett sådant omfattande arbete hade dock krävt mer tid än vad som funnits till förfogande. Även om språket för de förhandlingar som lett fram till dom inte undersökts går det att anta att engelska delvis använts som språk även i förhandling, om längre engelska citat senare förekommer i domen. Det ska ändå medges att det finns ett visst glapp mellan rättsfallsstudiens undersökning och förslaget om införande av en engelskspråkig process.

Enbart förekomsten av engelska citat i svenska domstolars domar är inte vad som varit av intresse för studien, tvärtom är översättningar och hänvisningar i internationella tvister ofta en nödvändighet. De mål som varit av intresse har inte varit de där rätten endast gjort en direkt översättning eller hänvisning utan de där den rentav byggt delar av sitt resonemang på längre engelska citat, utan översättning. De rättsfall som tillhör kategorin med engelska citat är de där minst en engelskspråkig oöversatt mening förekommer. Det förekommer alltså engelska hänvisningar i en större utsträckning än vad som redovisas, men då i form av enstaka ord eller uttryck, eller med en efterföljande svensk översättning.

Parterna i målen har räknats som svenska om parterna varit svenska medborgare eller svenska bolag, ingen hänsyn har tagits till bolags faktiska driftställe. Ett rättsfall har behandlats som internationellt så länge minst en av parterna varit från ett annat land än Sverige. Det har gjort att tex rättsfall mellan svenska och norska parter med skiljeavtal på norska räknats som internationella. Även domar vid verkställande av skiljedom mellan två parter från samma främmande land har räknats in i undersökningen. Detta gör visserligen att andelen fall som är internationella men där engelska citat inte förekommer ökar. Samtidigt hade det varit svårt att göra en närmare distinktion mellan olika internationella parter och det hade framförallt varit svårt att alltid urskilja i vilka fall skiljeförfarande hållits, eller skiljeklausul eller skiljedom författats på engelska. Istället för att koncentrera undersökningen till fall där det tydligt framgår att engelska språket används i stor omfattning har ett bredare tillvägagångssätt valts.

De rättsfall som valts ut till rättsfallsstudien har varit fall som avgjorts under bestämmelser i lag om skiljeförfarande eller som haft en tydlig koppling till skiljedomsrätten. Det är svårt att dra en exakt gräns mellan när ett rättsfall har tillräcklig anknytning till skiljedomsrätten eller inte och i

slutändan blir det en bedömning som får göras från fall till fall. Så länge fallet bedömts ha tillräcklig anknytning har det dock spelat mindre roll vad fallet faktiskt handlat om eller vilken bedömning domstolen gjort. Som exempel kan nämnas att studien omfattar allt från domar där HD och hovrätt avvisat talan utan att pröva fråga i sak, till fall om ersättning för kostnader och liknande administrativa frågor och fall där domstolen gjort en ingående materiell prövning av sakfrågor. Även detta påverkar hur stor andel av de internationella fallen som innehåller engelska citat, det är t ex oftast inte nödvändigt för domstolen att hänvisa till en skiljeklausul eller en skiljedom där parter tvistar om tidsfrister eller delgivningsfrågor. Likt resonemanget som nyss fördes i frågan om vilka fall som omfattats beroende på parternas ursprung leder rättsfallsstudiens urval i detta avseende till en bredare bild. Snävare definitioner på fallens rättsliga omfattning och parternas ursprung hade möjligtvis lett till att studien kunnat visa på en större andel fall med engelska citat, men studien hade samtidigt i högre grad varit subjektivt präglad i den mån rättsfall valts ut efter snäva självvalda kriterier.

De rättsfall som ingått i studien är de som klassats som just *rättsfall* i Karnov:s sökdatabas. Det betyder omvänt att HD:s så kallade notiser inte räknats med. Detsamma gäller för hovrättens löpande och icke publicerade avgöranden. Att urvalet gjorts på detta sätt har betytt att antalet rättsfall minskat men samtidigt erbjuder ett mer begränsat antal rättsfall en möjlighet att djupare studera de fall som ingått. Avsikten med rättsfallsstudien har inte varit att kunna dra några långtgående statistiska slutsatser utan snarare att utreda den faktiska förekomsten av längre engelska citat i svenska domstolars domar.

1.3.2 INTERNATIONELLA REGLER OCH BESTÄMMELSER

Skiljedomsrätten särskiljer och utmärker sig även i att det är ett rättsområde med många internationella influenser. Som kommer att förklaras i närmare detalj nedan²⁰ finns flera internationella konventioner som Sverige ratificerat vilka har inverkan främst för verkställighet av utländska skiljedomar i Sverige, och svenska skiljedomars verkställighet i andra konventionsstater. På området finns också en ”modellag” som vunnit utbredd acceptans och som fungerat som förebild till många länders inhemska lagstiftning. Utöver de nyss nämnda reglerna finns även en rad skiljedomsinstitutioner, vilka även de i många fall har egna regelverk. Sammantaget finns det

²⁰ Se främst avsnitt 2.2.2.

anledning att fästa större vikt vid internationella regler och bestämmelser vid en utredning inom skiljedomsrättens område än vad som finns inom många andra rättsområden.

1.4 AVGRÄNSNING

I denna undersökning har jag undvikit att förklara grundläggande juridiska begrepp av den typ en nyutexaminerad jurist förväntas vara bekant med. Frågan om språk i svensk domstol har angripits främst med skiljedomsrätten som infallsvinkel. Offentlighetsprincipen och den svenska språklagstiftningen har därför inte undersökts djupare än vad som motiverats av den valda utgångspunkten.

1.5 DISPOSITION

Efter detta inledande avsnitt (1) behandlar följande kapitel (2) skiljeförfarandet som alternativ tvistlösningsform och de särdrag som finns inom skiljedomsrätten som rättsområde. Diskussionen förs i syfte att lyfta fram de åsyftade och principiella intressen som finns bakom en särreglering av skiljedomsrätten, och som kan motivera en särreglering även i språkfrågan. Det tredje avsnittet av uppsatsen (3) behandlar offentlighetsprincipen och dess betydelse för svenskan som rättsligt språk i Sverige. De principiella intressena och diskussionen kring offentlighetsfrågan ligger sedan till grund för en analys av den föreslagna lagregeln (4). Den dittills förda diskussionen ges ett sammanhang genom följande avsnitts (5) rättsfallsstudie med avsikt att utreda i vilken utsträckning engelska förekommer och används i domar meddelade av svenska domstolar. Avslutningsvis presenteras de slutsatser (6) som går att dra av analysen genom att frågeställningen besvaras.

2 SKILJEFÖRFARANDE SOM EN ATTRAKTIV ALTERNATIV TVISTLÖSNINGSFORM

En del av syftet med utredningen är att undersöka de intressen som finns bakom en klanderprocess på engelska under lag om skiljeförfarande.²¹ Med intressen avses de principiella intressen vilka legat till grund för skiljedomsrätten och den särreglering området underkastats. Det övergripande syftet är att utreda om den nuvarande särregleringen och särbehandlingen motiverar utredningens förslag om införande av en engelsk klanderprocess. Skiljedomsrätten utreds därför i det följande först i allmänhet, men senare i kapitlet även med offentlighet samt språk som utgångspunkt.

2.1 SKILJEFÖRFARANDEUTREDNINGENS FÖRSLAG

Som redogjordes för inledningsvis har skiljeförfarandeutredningen sett över lagen om skiljeförfarande,²² som numera har några år på nacken. Även om lagen fortfarande fungerar väl finns intresse av att, som beskrivs i utredningen,²³ göra Sverige till ett ännu attraktivare land för skiljeförfarande. Utredningen har haft som utgångspunkt att Sverige redan idag är ett attraktivt skiljeförfarandeland, och det blir vanligare och vanligare att parter som saknar annan anknytning till Sverige väljer att förlägga sitt skiljeförfarande här, då skiljedomsrätten med tiden blir alltmer internationaliserad.²⁴ Mot denna bakgrund har utredningen lagt fram ett förslag för att underlätta klanderprocessen i Sverige för icke svenskspråkiga parter. Förslaget på utformning av den nya lagtexten lyder:

”På begäran av en part får hovrätten under förutsättning av motpartens samtycke bestämma att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska. Är ansökningskraven skrivna på engelska och meddelar hovrätten inte tillstånd till skriftväxling på engelska ska detta inte föranleda att ansökan inte anses inkommen.

I den mån rättegången äger rum på engelska ska hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt se till att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

²¹ Härefter förkortad ”LSF”.

²² Proposition 1998/99:35 – Ny lag om skiljeförfarande.

²³ SOU 2015:37 s.86.

²⁴ SOU 2015:37 s.85.

Hovrättens avgörande ska alltid skrivas på svenska. På begäran av en part ska hovrätten se till att en översättning till engelska av avgörandet finns tillgänglig i anslutning till att det meddelas. Vad som nu har sagts gäller också i fråga om beslut under rättegång och protokoll. Den part som begärt en sådan översättning ska ersätta staten för kostnaden. Den part som begärt att rättegången ska äga rum på engelska ska också i övrigt ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett sådant förordnande.”²⁵

2.2 GRUNDPRINCIPERNA BAKOM SKILJEDOMSRÄTTEN

Skiljeförfarandets funktion beaktas i propositionen till lag om skiljeförfarande som utgångspunkt för utformningen av lagstiftningen. Där beskrivs skiljeförfarande ”syfta till ett snabbt och slutgiltigt avgörande av tvister utan insyn utifrån”.²⁶ Skiljedomsrätten är i stor mån beroende av partsautonomi och avtalsfrihet. Avtalsfriheten ger parter rätt att avtala om en alternativ tvistlösningsform. Av de alternativa tvistlösningsformer som finns att tillgå är det enbart skiljeförfarandets avgörande som likt en domstols dom är exekutivt, alltså kan verkställas, och det är därför skiljeförfarandet kommit att spela en så stor roll – speciellt för kommersiella tvister inom näringslivet.²⁷ När två avtalsslutande parter är från olika länder framstår skiljeförfarandet som extra attraktivt, då det finns en risk att ingen av parterna vill slita en tvist i domstol i den andres hemland.²⁸ Skiljedomar är genom NY-konventionen²⁹ verkställbara i en stor del av världens länder.

Skiljedomar är inte offentliga och skiljeförfarandet sker utan insyn från allmänheten, konkurrenter och potentiell media. Skiljemän kan väljas efter sin specialkompetens på ett visst område och förfarandet kan till viss del anpassas efter tvistens beskaffenhet, vilket skapar förtroende för processen. Parterna fogar även bestämma över språket vid förhandlingarna. Att förfarandet är ett eninstansförfarande bidrar till att skiljeförfarandet oftast är snabbt och effektivt. Allt som nyss nämnts bidrar till att parterna i en tvist kan utöva större kontroll och känna större förtroende, både för förfarandet som sådant men också till varandra.³⁰

²⁵ Tillgängligt i SOU 2015:37 s.149.

²⁶ Prop. 1998/99:35 s.39.

²⁷ Prop. 1998/99:35 s.39.

²⁸ Prop. 1998/99:35 s.40.

²⁹ Se mer i avsnitt 2.2.2 nedan.

³⁰ Prop. 1998/99:35 s.40.

2.2.1 SKILJEFÖRFARANDE I SVERIGE OCH SKILJEFÖRFARANDELAGEN

Skiljedomsrätten har en väldigt lång tradition i Sverige.³¹ Skiljeförfarandet som sådant bygger till stor del på partsautonomi och avtalsfrihet, men lagstiftning behövs för att ge rättsverkan åt ett skiljeavtal. Detta sker enligt propositionen till LSF på främst tre olika sätt:³² (1) Ett skiljeavtal fungerar som processhinder, vilket innebär att en domstol inte ska pröva en tvist som omfattas av ett skiljeavtal. (2) En part kan med hjälp av lagstiftningen driva igenom fullgörelse av ett skiljeavtal. (3) En skiljedom får rättsverkan och kan verkställas.

Även om staten inte har något ansvar eller direkt intresse för att de skiljedomar som meddelas i Sverige är materiellt riktiga ligger det ändå i dess intresse att skapa förutsättningar för materiellt riktiga skiljedomar.³³ Förekomsten av skiljeförfaranden kan, i vissa avseenden, anses försvaga rättssäkerheten och för att i så stor mån som möjligt undvika detta uppställs vissa krav och regler i rättsordningen på skiljeavtal och skiljedomar.³⁴ Förutom att uppställa vissa formella regler tas även hänsyn till allmänna samhällsintressen och svagare parter, som exempel kan nämnas hur konsumenter enligt den nuvarande lagen inte är bundna av ett skiljeavtal som träffats innan tvist uppstått.³⁵ Att rättsordningen i viss mån utövar kontroll över skiljeförfarandet behöver inte nödvändigtvis ses som en motsättning till skiljeförfarandet som en attraktiv ”friare” form av tvistelösning, regleringen skapar snarare en mer tillförlitlig och säker process som gör att skiljeförfarande som instrument fungerar bättre vilket ökar dess attraktivitet på sikt.³⁶

I propositionen till LSF lyfts fram hur parternas självbestämmanderätt bör stå i centrum vid lagens utformning. Andra grundläggande principer som beaktats i stor utsträckning är hur lagen tillgodoser krav på snabbhet, säkerhet och smidighet samtidigt som den uppfyller kraven på rättssäkerhet. Det nämns också hur lagen ska präglas av den internationella utvecklingen på området. Syftet är vidare att främja den framträdande ställning Sverige haft som ett internationellt forum för handelstvister. Att minimera utrymmet för obstruktion och främja slutgiltighet för skiljedomar är ytterligare en viktig grundsats.³⁷

³¹ Prop. 1998/99:35 s. 32.

³² Prop. 1998/99:35 s. 34.

³³ Prop. 1998/99:35 s. 34.

³⁴ Prop. 1998/99:35 s. 41.

³⁵ 6§ LSF.

³⁶ Prop. 1998/99:35 s. 41.

³⁷ Prop. 1998/99:35 s. 42.

Vid införandet av LSF övervägdes huruvida Sverige skulle ansluta sig till modellagen.³⁸ En anslutning avfärdades bland annat med hänsyn till att syftet med den svenska lagen är att den ska vara enhetlig, och tillämplig på såväl nationella som internationella förfaranden, medan modellagen enbart reglerar internationella förfaranden. Modellagen fick dock fungera som förebild för den svenska lagen vid utformning av specifika bestämmelser och i detta avseende har modellagen tillmätts ett mycket betydelsefullt värde.³⁹ Detta kan uttryckas som att den svenska lagen efterliknar modellagen i stor utsträckning i substans, men inte till form.⁴⁰

2.2.2 SKILJEFÖRFARANDE UR ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

Som nämnts är skiljeförfarande en attraktiv tvistlösningsform för internationella parter och parter från olika länder. En stor faktor i detta är hur skiljeavtal och skiljedomar kan verkställas i stater som ratificerat New Yorkkonventionen om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar⁴¹ till vilken Sverige, liksom en stor del av världens länder, anslutit sig. Sverige har även tillträtt Washingtonkonventionen om erkännande och verkställighet av skiljedomar i vissa internationella investeringstvister mellan en stat och en medborgare i en annan stat (den s.k. ICSID-konventionen)⁴² vilket gör skiljedomar i vissa internationella investeringstvister verkställbara i Sverige.⁴³

FN:s handelskommission UNCITRAL har bidragit med flera instrument på skiljeförfarandets område. Ett mycket viktigt instrument på skiljeförfarandets område är *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*⁴⁴ som är en slags modellagstiftning som stater kan använda vid utformning av sin nationella lagstiftning. I vissa länder har modellagen i stort sett implementerats i sin helhet, i andra länder har lagstiftningen till stor del grundats på den.⁴⁵

³⁸ Mer om modellagen i följande avsnitt.

³⁹ Prop. 1998/99:35 s. 46.

⁴⁰ Mannheimer Swartling's "Concise guide to arbitration in Sweden" s.23

⁴¹ The Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, tillgänglig på <http://www.newyorkconvention.org/>. Härfter förkortad "NY-konventionen".

⁴² Convention on the settlement of investment disputes between states and nationals of others states, tillgänglig på <https://icsid.worldbank.org/ICSID/StaticFiles/basicdoc/partA.htm>. Härfter kallad "ICSID-konventionen".

⁴³ Prop. 1998/99:35 s. 37.

⁴⁴ Tillgänglig på http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html Härfter kallad "modellagen".

⁴⁵ Prop. 1998/99:35 s. 37.

Det blir allt vanligare att skiljedomsinstitut handlägger inte bara skiljeförfaranden som är begränsade till hemnationen utan även internationella skiljeförfaranden. Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut⁴⁶ handlägger både nationella och internationella skiljeförfaranden. Det förekommer även att institutioner handlägger enbart internationella förfaranden, International Court of Arbitration of the International Chamber of Commerce⁴⁷ i London är ett exempel på en sådan institution.⁴⁸

Sverige och SCC har sedan mitten av 1970-talet i allt större utsträckning valts som land och institution för skiljeförfarande av utländska parter. Ursprungligen fästes stor vikt vid Sverige som ett neutralt land och avtal mellan organisationer och företag från Sovjetunionen och västerländska länder innehöll ofta en skiljeklausul som pekade ut Sverige som det land där skiljeförfarandet skulle äga rum. Denna tradition har senare anammats även av kinesiska parter.⁴⁹ År 2013 handlade SCC 203 mål, varav 42 % var internationella tvister.⁵⁰ År 2014 var 51 % av de totalt 183 målen internationella.⁵¹ Statistiken från förra året visar att 36 olika länder var representerade, parterna var främst från Sverige, Ryssland, Storbritannien, Kina, Tyskland och Frankrike. Utöver de ovan presenterade siffrorna för mål handlagda av SCC företas ett okänt antal mål i Sverige varje år *ad hoc*, d v s utan assistans av en institution.

I en studie gjord av den internationella advokatbyrån White & Case från 2010⁵² undersöktes bland annat vad som motiverar val av lag och val av plats för skiljeförfarandet. På frågan om vad som i högst grad påverkar vilket lands lag som väljs i en skiljeklausul svarade en majoritet av de tillfrågade att rättsordningens neutralitet och opartiskhet var den viktigaste faktorn att ta hänsyn till vid lagval, och engelsk lag var både mest populär och vanligast förekommande.⁵³ Men även lämplighet spelade roll för lagvalet, så som vad som praktiskt passade bäst för kontraktet i fråga. Valet av plats för skiljeförfarandet var beroende av liknande faktorer. För platsen var den rättsliga

⁴⁶ I det följande förkortat "SCC".

⁴⁷ Förkortat "ICC".

⁴⁸ Prop. 1998/99:35 s. 38.

⁴⁹ Prop. 1998/99:35 s. 39.

⁵⁰ Statistik 2013 från SCC:s hemsida, tillgänglig på <http://www.sccinstitute.se/media/45939/scc-statistik-2013-ett-starkt-ar-for-scc.pdf>.

⁵¹ Statistik från 2013 från SCC:s hemsida, tillgänglig på <http://sccinstitute.se/statistik/>.

⁵² White & case 2010 International Arbitration Survey: Choices in International Arbitration, tillgänglig på <http://www.whitecase.com/files/upload/fileRepository/2010-International-Arbitration-Survey-Choices-International-Arbitration.PDF>.

⁵³ White & case 2010 International Arbitration Survey: Choices in International Arbitration s. 12.

infrastrukturen den viktigaste faktorn, vilket inkluderar ett lands nationella lagstiftning och dess opartiskhet men även i vilken utsträckning skiljedomar vanligtvis kan klandras och verkställas.⁵⁴ Lämplighet var den andra viktigaste faktorn, inom denna kategori faller t ex språk.⁵⁵ För såväl val av lag som plats för skiljeförfarandet hade både rättsliga och praktiska faktorer alltså betydelse.

Det bör också tydliggöras att val av lag och val av plats för skiljeförfarandet inte nödvändigtvis måste vara detsamma. Av LSF framgår att parterna har rätt att bestämma platsen för förfarandet, och att skiljemännen i frånvaro av ett sådant val har rätt att välja plats.⁵⁶ Platsen för skiljeförfarandet är dock främst ett juridiskt-tekniskt begrepp⁵⁷ och bestämmer inte nödvändigtvis var skiljeförfarandet rent geografiskt ska äga rum.⁵⁸ Vad gäller frågan om tillämplig lag sägs i LSF att den lag parterna valt ska tillämpas på internationella skiljeavtal,⁵⁹ vilket motsatsvis kan tolkas som att svensk rätt är tillämplig för skiljeavtal utan internationell anknytning.⁶⁰ Om parterna till ett internationellt skiljeavtal däremot inte kommit överens om vilken lag som ska vara tillämplig bestäms frågan utifrån den plats parterna valt för förfarandet.⁶¹

2.3 SKILJEDOMS OGILTIGHET OCH KLANDER AV SKILJEDOM

En klandertalan väcks vid domstol som ett yrkande om att en skiljedom helt eller delvis ska upphävas. Bestämmelser om detta förfarande finns i 34§ LSF där sex fall då en skiljedom ska upphävas på talan av en part räknas upp.⁶² Bestämmelsen om klander i LSF är konstruerad så att domstolen ”skall” upphäva en skiljedom i de fall villkoren är uppfyllda. Beroende av det begångna felets natur och dess inverkan på domen kan domstolen välja att upphäva skiljedomens helt eller delvis. Ett alternativt handlingsätt till att upphäva en skiljedom finns att tillgå i 35§ LSF där det anges att domstolen under vissa förutsättningar kan återförvisa tvisten till skiljemännen för att låta dem åtgärda bristerna som legat till grund för klandertalan. Möjligheten att framställa en

⁵⁴ White & case 2010 International Arbitration Survey: Choices in International Arbitration s. 17.

⁵⁵ Mer om undersökningen ur ett språkligt perspektiv i avsnitt 2.5.2.

⁵⁶ 22§ 1st LSF.

⁵⁷ Lindskog, Stefan ”Skiljeförfarande, en kommentar” s.621.

⁵⁸ Se 22§ 2st som stadgar att ”[s]kiljemännen får hålla sammanträde på annan plats”.

⁵⁹ 48 § 1st 1m LSF.

⁶⁰ Lindskog, Stefan ”Skiljeförfarande, en kommentar” s.1103.

⁶¹ 48 § 1st 2m LSF.

⁶² 34§ 1st 1 – 6 p LSF.

klandertalan är beroende av en preklusionsregel⁶³ som fastställer att en part kan handla på ett sätt som gör att denne kan anses ha avstått från att göra en klandergrund gällande. En part har vidare tre månader på sig att framställa en talan om klander från det att denne fått del av skiljedomen.⁶⁴

Klandergrunderna har samband med bestämmelserna om ogiltighet i 33§ som tar sikte på att tillvarata det allmänna och tredje mans intressen, främst vid allvarliga processuella fel. Till skillnad från bestämmelserna för klander är ogiltighetsgrunderna oberoende av yrkande från part, domstolen kan självant beakta dem. En skiljedom som är ogiltig är inte bindande för parterna. Likt vid upphävande av del av skiljedom vid klander kan en domstol besluta att en skiljedom är ogiltig i sin helhet eller till viss del.⁶⁵

Som nämnts ovan kan en domstol återförvisa en tvist till skiljemännen.⁶⁶ Ett förfarande om ogiltighet eller upphävande kan skjutas upp så att skiljemännen får möjlighet att återuppta skiljeförfarandet eller på annat sätt undanröja bristen som legat till grund för ogiltighets- eller upphävningsförfarandet. Även ett beslut om att avsluta skiljeförfarandet utan att pröva frågan i sak, t ex på grund av att behörighet saknas eller att en part återkallar sin talan, ska betecknas som en skiljedom.⁶⁷ En sådan skiljedom kan inte upphävas genom klander.⁶⁸ Istället finns en möjlighet för domstol att ompröva skiljedomen.⁶⁹ Till skillnad från en klandertalan för upphävande av skiljedom kan domstolen vid ett sådant förfarande ompröva skiljedomen i sak. Detta innebär i sin tur inte någon materiell omprövning av tvistefrågan utan enbart en möjlighet för domstolen att upphäva skiljemännens beslut.

Talan om ogiltighet eller klander ska väckas hos hovrätten inom den domkrets förfarandet ägt rum, eller, om platsen inte är angiven, hos Svea hovrätt.⁷⁰ I en undersökning av skiljeförfarandetredningen, publicerad i Svensk Juristtidning,⁷¹ kartlades omfattningen och arten

⁶³ 34§ 2st LSF.

⁶⁴ 34§ 3st LSF.

⁶⁵ 33§ 2st LSF.

⁶⁶ 35§ LSF.

⁶⁷ 27§ LSF.

⁶⁸ 34§ 1st LSF.

⁶⁹ 36§ LSF.

⁷⁰ 43 § LSF.

⁷¹ Munck, Johan och Hullman, Helga "Mål om klander av skiljedom i hovrätterna" SvJT 2015 s.141.

av klander mål i svenska domstolar. Undersökningen visar att närmare 86 % av de undersökta klander målen avgjorts i Svea hovrätt.

I följande framställning benämns de rättsfall där talan är grundad på 33§, 34§ och/eller 36§ i LSF som klander mål.

2.4 SKILJEFÖRFARANDE OCH OFFENTLIGHET

Avsaknaden av insyn utifrån är en aspekt av fundamental vikt för valet av skiljeförfarande framför en domstolsprocess. Denna bakgrund gör att det kan ifrågasättas vilket värde det finns i att en process som sker på engelska och oftast är helt fri från insyn då den når svensk domstol ska ske på svenska för att tillgodose offentlighetsprincipen. Frågan blir extra viktig att besvara eftersom regeringen uttryckligen, både i propositionen till LSF⁷² och i översynen av lagen,⁷³ anammat att Sveriges ställning som forum för internationella handelstvister ska stärkas.

2.4.1 RÅDANDE RÄTTSLÄGE

Den svenska offentlighetsprincipen⁷⁴ gäller för offentliga handlingar och är således inte applicerbar på det privata området. Med andra ord finns ingen rätt för utomstående att få insyn i ett skiljeförfarande. Det finns ingen uttrycklig reglering om offentlighet eller insyn i LSF. Detta kan delvis antas hänga samman med rättsområdets natur och att lagstiftaren försökt begränsa sitt inflytande för att lämna utrymme för parternas självbestämmande.⁷⁵ Som nämnts ovan är avsaknaden av insyn i förfarandet ett av huvudsyftena bakom skiljeförfarandet som sådant.⁷⁶ Ur prejudikathänseende ses detta ibland som en nackdel, då det till viss del anses råda brist på prejudikat inom det förmögenhetsrättsliga området eftersom en stor del av dessa tvister avgörs genom skiljeförfarande.⁷⁷

Skiljemännen kan på inrådan av parterna söka assistans av tingsrätt. Ett exempel är då det bedöms vara motiverat att höra en part under sanningsförsäkran eller vittne eller sakkunnig under ed, eller

⁷² Prop. 1998/99:35 s.42 f.

⁷³ SOU 2015:37 s.85.

⁷⁴ Behandlas mer utförligt i avsnitt 3 nedan.

⁷⁵ Prop. 1998/99:35 s. 40 f.

⁷⁶ Prop. 1998/99:35 s.39.

⁷⁷ SOU 1995:65 – Näringslivets tvistlösning: Slutbetänkande av skiljedomsnämnden s.39.

i vissa fall för att säkerställa bevisupptagning.⁷⁸ För ett förfarande likt detta tillämpas rättegångsbalkens⁷⁹ regler.⁸⁰ Det finns även regler i LSF för fall där tingsrätt ska utse skiljeman.⁸¹

HD har i ett rättsfall från år 2000⁸² fastslagit att parterna till ett skiljeförfarande inte omfattas av tystnadsplikt, även om skiljeförfarandet, till skillnad från en vanlig domstolsprocess inte är offentligt utan privat. Efter att ha förklarat att den svenska lagen inte innehåller regler om tystnadsplikt⁸³ konstaterade HD att denna fråga istället är något parterna får avtala om.

2.4.2 FÖRSLAG TILL SÄRREGLERING UR OFFENTLIGHETSSYNPUNKT

I ljuset av hur skiljeförfaranden och domstolsprocesser genom tiden ofta setts som konkurrenter till varandra⁸⁴ har ett flertal förslag genom åren presenterats för att få parter, till främst förmögenhetsrättsliga tvister, att välja en domstolsprocess före skiljeförfarande. Förslagen, som presenteras strax nedan, har inte sällan gjort avkall på offentligheten i svensk domstol för att underlätta för parter som vill bedriva en tvist utan insyn. RB har också i andra avseenden reformerats för att göra processen mer likt den vid ett skiljeförfarande,⁸⁵ även om dessa reformer inte bedömts vara av betydelse för utredningen av skiljeförfarandets särart ur ett offentlighetsperspektiv.

I en utredning av domstolskommittén⁸⁶ före ikraftträdandet av LSF lades ett förslag fram om införande av särskilda ”skiljedomstolar” till vilka parter skulle kunna hänskjuta sina tvister under skiljeavtal. Skiljedomstolarna skulle vara speciellt utsedda tingsrätter som likt vid skiljeförfarande avgjorde tvisten i en eninstansprövning. Den stora skillnaden mot ett vanligt domstolsförfarande var det faktum att en förhandling i skiljedomstol skulle äga rum bakom stängda dörrar och avgörandena skulle vara sekretessbelagda i två år efter avkunnandet. Remissinstansernas mottagande av förslaget var i det stora hela ganska positivt.⁸⁷

⁷⁸ 26§ 1st LSF.

⁷⁹ Rättegångsbalk (1942:740), i följande framställning förkortad ”RB”.

⁸⁰ 26§ 2st LSF.

⁸¹ 14 – 17 §§ LSF.

⁸² NJA 2000 s. 538.

⁸³ Fallet omfattades av 1929 års skiljemannalag, men detsamma gäller för LSF.

⁸⁴ Se t ex resonemanget i SOU 1995:65 s.37.

⁸⁵ Se t ex bestämmelsen om möjligheten till preklusionsföreläggande i 42:15 RB och 49:2 RB som erbjuder en möjlighet för parterna att avtala om att inte överklaga en ringsrätts dom.

⁸⁶ SOU 1972:22 – Skiljedomstol.

⁸⁷ SOU 1986:1 – Högsta domstolen och rättsbildningen s.198-200.

Även i de fall skiljemännen eller parterna till ett skiljeförfarande söker domstolsassistans har förslag till särreglering i flertalet fall diskuterats.

I skiljenämndens slutbetänkande inför införandet av LSF⁸⁸ utreddes offentlighet- och sekretessfrågan för domstolsprocesser med anknytning till skiljeförfarande. Utredningen konstaterar att domstolsoffentligheten kan ha en negativ verkan på skiljeförfarandet som tvistlösningsform. Samtidigt är de rättsliga grunderna för skiljeförfarandets konfidentiella karaktär förhållandevis svaga, konfidentialiteten vilar snarare på samförstånd mellan de berörda parterna.⁸⁹ När ett skiljeförfarande når domstol har det ofta brustit i detta grundläggande samförstånd, speciellt då det är fråga om klander av skiljedom, och parterna är inte längre lika måna om tvistens konfidentialitet. Av denna anledning föreslogs inte någon förstärkning av sekretessen i domstol vid skiljeförfarandeärenden.⁹⁰ För ärenden om bevisupptagning hos domstol föreslogs däremot en särskild sekretessregel för de fall rätten assisterar skiljemännen vid bevisupptagning. Anledningen till detta beskrivs vara att rätten i detta fall får ta del av relevanta uppgifter på ett helt annat sätt än vid andra mål, exempelvis i mål om utseende av skiljeman.⁹¹

Propositionen till LSF redogör för hur bevisupptagningsärenden enbart innebär en formell hantering av bevisfakta för domstolen, ingen ”bedömning” görs i traditionell bemärkelse, och det finns därför inte samma intresse av insyn i processen.⁹² Med detta i beaktande anses det vara motiverat att i större utsträckning föreskriva sekretess för uppgifter som framkommer under förfarandet, än vad som normalt gäller. Vid förhör under ett skiljeförfarande som hålls i domstol anføres sekretess kunna tillgodose en högre grad av rättssäkerhet då skiljemännen säkrar ett underlag som ökar chansen för ett materiellt riktigt avgörande.⁹³ Detta ökar i sin tur skiljeförfarandets attraktivitet. Med detta i beaktande sammantaget det faktum att det inte ansetts föreligga samma intresse av insyn i rättsprocessen infördes en föreskrift om sekretess i

⁸⁸ SOU 1995:65 – Näringslivets tvistlösning: Slutbetänkande av skiljedomsnämnden.

⁸⁹ SOU 1995:65 s.186.

⁹⁰ SOU 1995:65 s.190.

⁹¹ SOU 1995:65 s.192.

⁹² Prop. 1998/99:35 s.117.

⁹³ Prop. 1998/99:35 s.118.

sekretesslagen.⁹⁴ Sekretessföreskriften tar endast sikte på affärs- eller driftförhållanden och förutsätter åberopande av part.

Som nämnts upprepade gånger vid det här laget är skiljeförfarandet i största mån skyddat från insyn, även om parterna till ett skiljeförfarande inte automatiskt omfattas av tystnadsplikt om de inte avtalat därom. Då skiljemännen eller parterna av olika anledning söker assistans av domstol, t ex för att utse eller avsätta skiljeman eller för att klandra eller ogiltigförklara en skiljedom, kommer tvisten till viss del att omfattas av RB:s regler och handlingarna som presenterats i domstol blir offentliga. Vissa uppgifter kan dock sekretessbeläggas på yrkande av part enligt en bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen. Det är dock konstaterat att domstolsoffentligheten i allmänhet har en negativ påverkan på skiljeförfarandet. De utredningar som gjorts har vid flera tillfällen dragit slutsatsen att det inte finns något större intresse av insyn att tillgodose i fall då domstolen gör en formell snarare än en materiell prövning. Vid en klandertalan är rättens prövning däremot av materiell karaktär, även om det inte är fråga om en materiell överprövning av tvisten, vilket kan ses som ett argument för att tillgodose offentligheten och inte tillåta en engelsk klanderprocess.

De fall där lagstiftaren tidigare valt att göra avkall på offentligheten har främst rört just skiljeförfarandets konfidentiella karaktär och inga överväganden har gjorts med språkfrågan i beaktande. Språket för domstolsförfarandet har emellertid nära samband med förfarandets offentlighet.

⁹⁴ Bestämmelsen återfinns numera i 36 kap. 2§ 3st Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) (f d 8 kap 17§ 3st i Sekretesslag (1980:100)).

2.5 SKILJEFÖRFARANDE OCH SPRÅK

2.5.1 I SVENSKT SKILJEFÖRFARANDE

Det har konstaterats att skiljedomsrätten är ett, i stor utsträckning, internationaliserat rättsområde som är tilltalande för parter från olika länder i det avseende att tvisten kan avgöras i ett tredje, för parterna neutralt, land. Parterna kan utforma ett förfarande som passar just dem, att bestämma språk för förfarandet är en typisk fråga parterna med fördel själva kan foga över. Parternas val av skiljeförfarande som tvistlösningssmetod och valet av land att förlägga detta förfarande i påverkas mycket av deras möjligheter att utöva kontroll över förfarandet. Ett lands nationella lagstiftning och rättsordning i stort är en faktor som har stor inverkan på valet av skiljeförfarandeland. Detta kan direkt kopplas till det faktum att en klandertalan enligt LSF sker i svensk domstol där det språk som används undantagslöst är svenska och den inverkan detta kan antas ha på parternas förmåga att utöva kontroll över processen. I detta sammanhang bör nämnas att ett av de grundläggande syftena bakom LSF beskrivs vara att tillvarata parternas självbestämmanderätt.⁹⁵ Både vad gäller offentlighets- och språkfrågan saknas uttrycklig reglering i LSF vilket får antas ha samband med det faktum att lagstiftaren velat lämna största möjliga utrymme åt parterna att själva avtala om förfaranderegler likt dessa.

Det saknas som sagt uttrycklig reglering om språk för skiljeförfarandet i LSF. För verkställighet av utländsk skiljedom i Sverige finns däremot en bestämmelse som säger att en styrkt svensk översättning av domen ska ges in till Svea hovrätt.⁹⁶ Om motparten vid ansökan om verkställighet skulle invända att ett skiljeavtal inte träffats är det upp till sökanden att tillhandahålla skiljeavtalet i original och en styrkt översättning till svenska av avtalet om det inte på annat sätt kan visas att avtal ingåtts.⁹⁷ I propositionen till LSF⁹⁸ diskuteras frågan om översättning och det konstateras att förarbetena stadgar att handlingar på danska eller norska generellt sett inte kräver översättning.⁹⁹ Det ifrågasätts också om handlingar på engelska i alla fall kräver översättning,¹⁰⁰ men frågan diskuteras inte djupare än så. Enligt tidigare lagstiftning var översättningskravet tillsynes absolut,

⁹⁵ Se t ex Prop. 1998/99:35 s. 41, mer i avsnitt 2.2.1.

⁹⁶ 56§ 2st LSF.

⁹⁷ 58 § 1st LSF.

⁹⁸ Prop. 1998/99:35 s.201.

⁹⁹ Prop. 1971:131 s.40.

¹⁰⁰ Prop. 1998/99:35 s.201, se även SOU 1994:81 – Delbetänkande av skiljedomsutredning s. 242.

även om resonemang i förarbetena tydde på annat. Vid införandet av LSF valde lagstiftaren att införa en möjlighet för hovrätten att göra avkall på översättningskravet.¹⁰¹ Som anledning till undantagets införande anges att behovet av översättning bland annat är avhängigt om någon prövning i sak ska göras. Idag gäller i praktiken att översättning som huvudregel inte begärs vid verkställighet av skiljedomar författade på danska, norska eller engelska.¹⁰² Detta går även att utläsa av den kartläggning av nationella regler och sedvänjor i stater till NY-konventionen som genomförts och publicerats av ICC.¹⁰³

Har parterna inte avtalat om språket för förfarandet ankommer det på skiljemännen att bestämma vilket språk som ska användas under förfarandet.¹⁰⁴ Utgångspunkten för ett förfarande som äger rum i Sverige bör vara att använda svenska.¹⁰⁵ Annat språk kan användas om särskilda skäl talar för det, som t ex att parterna tidigare konsekvent använt ett annat språk eller att parterna är från ett annat land än Sverige.¹⁰⁶

Utredningen av klandermål gjord av skiljeförfarandeutredningen¹⁰⁷ visar att 57 % av klandermålen som undersökts¹⁰⁸ rört skiljeförfaranden där svenska varit språk för förfarandet. I 42 % av målen var engelska språk för skiljeförfarandet och 1 % av förfarandena var på ryska. Av dessa mål handlades 95 % av de engelska förfarandena i Svea hovrätt. Av utredningen dras slutsatsen att antalet internationella skiljetvister i Sverige ökar i förhållande till antalet inhemska förfaranden.

Det är visserligen inte frågan om språk under skiljeförfarandet, utan språket under rättegång vid en klandertalan, som här är föremål för utredning. Men i sammanhanget borde det, enligt min mening, ändå fästas vikt vid att parterna i stort sett är helt fria att själva besluta i språkfrågan. Dessutom visar SCC:s statistik att en stor andel av skiljeförfarandena som äger rum i Sverige är internationella¹⁰⁹ och skiljeförfarandeutredningens undersökning fastslår att en stor andel av

¹⁰¹ Prop. 1998/99:35 s.201.

¹⁰² Lindskog, Stefan "Skiljeförfarande, en kommentar" s.1184.

¹⁰³ "ICC Guide to National Procedures for Recognition and Enforcement of Awards under the New York Convention", tillgänglig på <http://www.iccdri.com/enforcementguide.aspx>.

¹⁰⁴ Detta får anses följa av 21§ LSF.

¹⁰⁵ Lindskog, Stefan "Skiljeförfarande, en kommentar" s.547.

¹⁰⁶ Lindskog, Stefan "Skiljeförfarande, en kommentar" s.548 not 65.

¹⁰⁷ Munck, Johan och Hullman, Helga "Mål om klander av skiljedom i hovrätterna" SvJT 2015 s.141.

¹⁰⁸ Utredningens underlag bestod av 191 klandermål från de svenska hovrätterna mellan 2004-01-01 – 2014 05-31.

¹⁰⁹ Se statistik från SCC under avsnitt 2.2.2.

skiljedomarna som klandras i hovrätten haft engelska som språk för skiljeförfarandet. För internationella avtal och tvister kan engelskan i stor utsträckning betecknas som rådande norm. Det är också intressant hur det i praktiken inte verkar krävas av domstolen att inkomna handlingar, författade på engelska, översätts. Det kan ifrågasättas om inte översättning fram och tillbaka och ett eventuellt byte av språk mellan skiljeförfarandet och klanderprocessen domstol i vissa fall får negativa återverkningar på rättssäkerheten. Detta kan vara en anledning till att domarna i praktiken inte alltid kräver att inkomna handlingar på engelska översätts. Att nyanser i språk går förlorade vid översättning och byte av språk mellan skiljeförfarandet och domstolsprocessen kan påverka rättens möjlighet att meddela ett materiellt riktigt avgörande.

2.5.2 INTERNATIONELLA REGLER OM SPRÅK

Bestämmelsen om översättning i LSF har sin förebild i NY-konventionen där det stadgas att skiljedom och skiljeavtal ska översättas till det officiella språket i det land där verkställighet söks.¹¹⁰ I allmänhet finns språkbestämmelser i de flesta skiljereglementen, dessa utgår alltid från att beslut i språkfrågan fattas av skiljenämnden för det fall parterna inte kommit överens om ett språk för skiljeförfarandet.¹¹¹ Som exempel finns en regel om språk för förfarandet i modellagen.¹¹² Modellagens bestämmelse har i sin tur fungerat som förebild för flertalet nationella lagstiftningar, t ex de norska, danska och finska lagstiftningarna.¹¹³

I White & Case undersökning diskuteras även valet av plats och lag för skiljeförfarandet utifrån en språkaspekt. Att engelsk lag framstår som det enskilt mest populära valet av lag efter de tillfrågades hemjurisdiktions lag förklaras delvis av att det engelska språket tilltalar internationella parter.¹¹⁴ Både valen av lag och plats är beroende av praktiska hänsynstaganden, och språket i det land vars lag blir tillämplig på förfarandet är en sådan praktisk fråga som påverkar parternas val. Som exempel kan nämnas hur ett lands generella lämplighet bedöms vara den näst viktigaste faktorn vid val av plats för skiljeförfarandet, efter den rättsliga infrastrukturen, och språket var ett av de viktigaste hänsynstagandena för att bedöma vad som gjorde en jurisdiktion lämplig.¹¹⁵

¹¹⁰ Art IV (2) NY-konventionen.

¹¹¹ Lindskog, Stefan "Skiljeförfarande, en kommentar" s.547 not 63.

¹¹² Art. 22 modellagen.

¹¹³ 22§ DLV, 26§ FLSF och 24§ NLV.

¹¹⁴ White & case 2010 International Arbitration Survey: Choices in International Arbitration s. 13.

¹¹⁵ White & case 2010 International Arbitration Survey: Choices in International Arbitration s. 18.

Det bör nämnas att det är problematiskt att jämföra de svenska reglerna i detta avseende med andra länders lagstiftning då många av de mest framstående skiljeförfarandeländerna i världen är engelskspråkiga. Att de andra nordiska länderna inte har några förfaranderegler likt vad som föreslås för klanderprocess i svenska domstolar säger i sammanhanget inte heller speciellt mycket, då Sverige länge varit det absolut mest framträdande landet inom skiljedomsrätt i regionen. Avslutningsvis ska också nämnas att det inte ger vidare mycket vägledning att jämföra de svenska reglerna med internationella bestämmelser ur ett skiljeförfarandeperspektiv eftersom det inte är i LSF utan i andra författningar som språkfrågan i svensk domstol regleras.

3 OFFENTLIGHETSPRINCIPEN OCH SVENSKAN SOM RÄTTEGÅNGSSPRÅK

De principiella intressen icke svensktalande parter anses ha av att utöva kontroll över en rättsprocess i svensk domstol kan inte utan vidare leda till lagstiftning i den mån en process på engelska kan antas strida mot offentlighetsprincipen. Offentlighetsprincipen är av grundläggande betydelse för det svenska statsskicket och är grundlagsskyddad. I följande kapitel utreds offentlighetsprincipen och dess inverkan och betydelse för språkanvändningen i svenska domstolar, främst utifrån bestämmelser i RB och språklagen.

3.1 SPRÅKET GER OFFENTLIGHETSPRINCIPEN REELL INNEBÖRD

Offentlighetsprincipen är en grundläggande princip för det svenska statsskicket. Principen tar uttryck i handlingsoffentligheten och förhandlingsoffentligheten. *Handlingsoffentligheten* åtnjuter grundlagsskydd genom tryckfrihetsförordningen.¹¹⁶ Även *förhandlingsoffentligheten* är grundlagsskyddad genom en bestämmelse i regeringsformen, som uttryckligen stadgar att en förhandling vid domstol ska vara offentlig.¹¹⁷ Både handlings- och förhandlingsoffentligheten kan begränsas av offentlighets- och sekretesslagen, t ex kan en rättegång hållas inför stängda dörrar om sekretessbelagda uppgifter förekommer under förhandlingarna.¹¹⁸

Att svenska är det språk som används i svensk domstol sammanhänger med offentlighetsprincipen och det följer även uttryckligen av språklagen¹¹⁹ att språket i svenska domstolar ska vara svenska. Denna reglering kom till för att ge offentlighetsprincipen en reell innebörd.¹²⁰ I RB framgår att domstolsförhandlingar ska vara offentliga,¹²¹ det framgår också att den som inte behärskar det svenska språket får anlita ett ombud eller en tolk¹²² för att översätta domstolsförfarandet.

¹¹⁶ 2 kap 1§ Tryckfrihetsförordning (1949:105).

¹¹⁷ 2 kap 11§ 2st Regeringsform (1974:152).

¹¹⁸ 5 kap 1§ 2st RB.

¹¹⁹ 10§ Språklag (2009:600).

¹²⁰ Proposition 2008/09:153 Språk för alla – förslag till språklag s.29.

¹²¹ 5 kap 1 § 1st RB.

¹²² 5 kap 6§ RB.

3.2 UNDANTAG FRÅN OFFENTLIGHETSPRINCIPEN

Det finns flera undantag från domstolsoffentligheten. Det vanligaste exemplet på undantag är kanske att rätten kan förordna om förhandling inom stängda dörrar.¹²³ Andra exempel på undantag är hur underåriga personer kan vägras tillträde till rättssalen¹²⁴ eller att det är förbjudet att fotografera och filma inuti en rättssal.¹²⁵ Antalet undantag från principen är stort och ökar ständigt.¹²⁶ Detta beror på att undantagen inte sällan är kasuistiskt utformade; där offentligheten lett till olägenheter har ett undantag ansetts vara motiverat. Som nämnts tidigare diskuteras ofta hur skiljeförfarandets popularitet inom näringslivet till stor del beror på avsaknaden av insyn i förfarandet. Det kan ifrågasättas varför offentlighetsprincipen i denna typ av tvister nödvändigtvis måste upprätthållas strikt, och flera förslag har genom åren lagts fram för att skapa ett alternativ till skiljeförfarandet inom den statliga rättskipningen. Att ett sådant alternativ ännu inte finns uttrycks av Ekelöf ”vara utan förnuftig mening”.¹²⁷

Eftersom det inte finns några bestämmelser i svensk lag som reglerar språkfrågan i rättegång eller författande av domar specifikt finns naturligt inte heller några undantag för språk. Reglerna om tolkning och översättning skulle emellertid omvänt kunna ses som undantag för att det annars är användandet av det svenska språket som har företräde.

3.3 SVENSKAN I RÄTTSLIG BEMÄRKELSE

3.3.1 RÄTTEGÅNGSBALKENS BESTÄMMELSER

Före språklagens ikraftträdande¹²⁸ fanns ingen uttrycklig reglering av språk i svensk domstol. Att förhandling i domstol ska hållas på svenska ansågs underförstått.¹²⁹ I förarbetena till RB nämns att det inte ansetts krävas ett uttryckligt stadgande om att svenska ska vara rättegångsspråk för att så ska vara fallet.¹³⁰ Det konstateras i samma utredning att översättning ska ske för det fall att part, vittne eller annan inte talar svenska. Att översättning ska ske då främmande språk används nämns

¹²³ 5 kap 1§ RB.

¹²⁴ 5 kap 2§ RB.

¹²⁵ 5 kap 9§ RB.

¹²⁶ Ekelöf, ”Rättegång I” s.158.

¹²⁷ Ekelöf, ”Rättegång I” s.162 – se särskilt not.58.

¹²⁸ Dvs år 2009.

¹²⁹ Se t ex Ekelöf, ”Rättegång I” s.174.

¹³⁰ SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk s.112.

vidare vara påkallat av hänsyn till förhandlingens offentlighet. Även om RB saknar bestämmelser om språk för förfarandet finns däremot bestämmelser om när och hur tolk ska användas.¹³¹

I RB finns en regel om översättning av ingående och utgående handlingar¹³² som stadgar att översättning som huvudregel ske vid behov.¹³³ I brottmål kan rätten i vissa fall anses ha en skyldighet att översätta handlingar, om detta är nödvändigt för att den misstänkta ska kunna ta tillvara sin rätt.

Frågan om språkanvändning i svenska domstolar har varit uppe till diskussion vid ett flertal tillfällen. I ett förslag till ändring av RB från år 1973¹³⁴ utreddes bland annat möjligheten att expandera rätten till tolk och översättning även för andra fall än när någon skulle höras inför rätten¹³⁵ och huruvida bestämmelser om översättning av vissa handlingar skulle införas i RB.¹³⁶ I propositionen uttalades att offentlighetsprincipen och dess uttryck i att rättegång sker på svenska inte nödvändigtvis innebär en skyldighet att ovillkorligt anlita tolk för de fall annat språk än svenska förekommer i rätten.¹³⁷ Det anfördes vidare att offentlighetsprincipen inte hindrar att förhör med en norsk- eller danskspråkig person hålls utan tolk, så länge det inte har någon skadlig inverkan på den rättsliga utredningen. Vidare nämndes även att det inte är uteslutet att hålla förhör på t ex engelska, så länge samtliga närvarande behärskar språket. Detta uttalande gick i linje med ett ställningstagande från lagberedningen där ett önskemål om en uppmjukning av reglerna om rättens anlitade av tolk uttryckts.¹³⁸

Justitieombudsmannen¹³⁹ framförde i ett ärende från år 1995 allvarlig kritik mot en rådman som hållit både muntlig förberedelse och huvudförhandling på engelska i ett vårdnadsmål.¹⁴⁰ JO hänvisade till nyss nämnda proposition och det faktum att det där uttalats att inget hinder finns mot att i vissa fall hålla förhör på annat språk än svenska, utan tolkning, i ett i övrigt svenskspråkigt

¹³¹ 5 kap 6 – 8 §§ RB.

¹³² 33 kap 9§ RB, ett resultat av ändringen SFS 1973:240, se prop 1973:30.

¹³³ 33 kap 9§ 1st RB.

¹³⁴ Proposition 1973:30 med förslag om ändring i rättegångsbalken m.m.

¹³⁵ Den aktuella bestämmelsen är 5 kap 6 § RB.

¹³⁶ Resultatet blev införandet av 33 kap 9§ RB, se mer nedan.

¹³⁷ Prop. 1973:30 s.71.

¹³⁸ Prop. 1973:30 s.29.

¹³⁹ Nedan förkortad "JO".

¹⁴⁰ JO 1995/96 - Kritik mot en domare som hållit en muntlig förberedelse och en huvudförhandling i ett vårdnadsmål på engelska.

förfarande. Med detta i beaktande fastslog JO att det enligt RB inte under några som helst omständigheter är tillåtet att hålla förhandling på annat språk än svenska.¹⁴¹ En förhandling på engelska stod därför klart i strid med RB.¹⁴²

Den nämnda översynen av RB¹⁴³ ledde inte till införande av närmare regler för tolkning eller översättning av skriftliga inlagor, principen om att inlagor ska vara författare på svenska gäller därför alltjämt. Anledningen till detta sades vara rent praktisk.¹⁴⁴ Det uttalades emellertid att inlagor på danska eller norska rent principiellt borde godtas.¹⁴⁵ Att det inte finns någon generell skyldighet för svenska domstolar att ta emot och översätta inkomna handlingar på andra språk än svenska betyder inte heller att rätten per automatik ska förhålla sig restriktivt till översättning i allmänhet. Om översättning ska ske beror på det enskilda fallets beskaffenhet, generellt finns ett större behov av översättning i brottmål än i t ex förmögenhetsrättsliga tvister.¹⁴⁶

3.3.2 SPRÅKLAGEN

Den svenska språklagen trädde i kraft först år 2009 och infördes enligt lagens proposition¹⁴⁷ bland annat för att tydliggöra att det allmänna har ett ansvar för att svenskan används och utvecklas.¹⁴⁸ Initiativet till att stärka det svenska språkets ställning genom lagstiftning berodde delvis på den snabba internationaliseringen som är kännetecknande för vår tid och som lett till att det engelska språket används i allt större utsträckning.¹⁴⁹ Användningen av engelska i fler och fler sammanhang har ökat det internationella samarbetet och varit positivt för Sverige i många hänseenden, men den ökade engelskaanvändningen har också väckt en medvetenhet kring svenskans betydelse, ställning och utveckling. Även om internationaliseringen ur språksynpunkt inte är helt oproblematisk fastslås hur den nya lagen ska utformas på ett sätt så att den inte hindrar framtida internationalisering.¹⁵⁰ I utredningen talas det om s.k. *domämförluster* som innebär att svenskan ersätts av engelska inom ett visst område, vilket idag skett främst inom teknisk högre utbildning

¹⁴¹ JO 1995/96 s.84.

¹⁴² JO 1995/96 s.85.

¹⁴³ Prop. 1973:30.

¹⁴⁴ Prop. 1973:30 s.72.

¹⁴⁵ Prop. 1973:30 s.25-26.

¹⁴⁶ Prop. 1973:30 s.72.

¹⁴⁷ Prop. 2008/09:153.

¹⁴⁸ Prop. 2008/09:153 s.1.

¹⁴⁹ Prop. 2008/09:153 s.8.

¹⁵⁰ Prop. 2008/09:153 s.13.

och forskning. En annan typ av förlust som sker på grund av en ökad användning av engelska är s.k. *kapacitetsförluster* – förluster i en enskild persons förmåga att uttrycka sig på ett nyanserat sätt på ett språk som inte är personens modersmål. Som exempel nämns hur tjänstemän lätt hamnar i en underlägsen situation språkmässigt om de måste föra en diskussion på ett annat språk än sitt modersmål.¹⁵¹

I och med språklagens införande framgår det numera också uttryckligen av svensk lag att svenska är det språk som ska användas i svenska domstolar.¹⁵² I lagen anges att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet ska vara svenska. Språket i offentlig verksamhet ska vidare vara vårdat, enkelt och begripligt.¹⁵³ Förutom den svenska språklagen finns särskild lagstiftning för att tillvarata intressen hos de invånare i Sverige som talar något av de erkända minoritetsspråken.¹⁵⁴ Lagstiftningen är utformad som en ramlag och det finns inte några sanktioner mot lagbrott. Lagen skapar skyldigheter för det allmänna men ger inte den enskilda några konkreta rättigheter.

Som diskuterats i föregående avsnitt¹⁵⁵ har ett flertal statliga utredningar dragit slutsatsen att det inte finns några principiella hinder mot t ex förhör eller skriftliga inlagor på danska eller norska i svensk domstol. I detta sammanhang nämns också i flera fall att det inte finns något som talar mot en liknande användning av engelska, givet att användningen av det främmande språket inte får någon skadlig inverkan på rättsskipningen. Det ansågs inte vara uteslutet att ta emot inlagor eller hålla förhör i svensk domstol på engelska då utredningen av översynen av RB redovisades i början av 70-talet. En hänvisning till liknande uttalanden gjordes vid utredningen av införandet av LSF i slutet på 90-talet. Användningen av engelska generellt och svenska invånares kunskaper i språket har knappast minskat sedan dessa uttalanden gjordes, vilket borde betyda att det idag inte föreligger några större hinder mot viss användning av engelska som språk i rättegång. Resonemanget kring användning av främmande språk i domstol tycks dock inte ligga i linje med den senare införda lagregeln i språklagen – vilken anger att svenska ska användas, tillsynes undantagslöst, av svensk domstol. Detta väcker frågan om lagstiftaren haft för avsikt att skapa ett

¹⁵¹ Prop. 2008/09:153 s.8.

¹⁵² 10§ 1st Språklag.

¹⁵³ 11§ Språklag.

¹⁵⁴ Se Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

¹⁵⁵ Avsnitt 3.3.1.

mer restriktivt förhållningssätt till språkanvändningen i domstolar i och med införandet av språklagen.

Av remissyttrandena till förslaget till språklag¹⁵⁶ framgår att Stockholms tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige och Kammarrätten i Stockholm uttrycker att det istället vore önskvärt med en grundlagsreglering av det svenska språkets ställning.¹⁵⁷ Kammarrätten i Stockholm hade inget emot lagens införande men konstaterade att lagen inte innehåller många egentliga regler samtidigt som den saknar sanktioner, vilket kan göra den verkningslös och svårtillämpad. Stockholms tingsrätt ansåg däremot att lagen inte borde införas över huvud taget eftersom den ”saknar egentlig normerande verkan”.

Av propositionen till språklagen framgår att flera instanser framfört att det vore önskvärt med ett undantag för användning av andra språk än svenska och minoritetsspråken i lagtexten, för de fall särskilda omständigheter kräver det.¹⁵⁸ En liknande åsikt framfördes av exportrådet, som även menade att det inte är möjligt att följa lagen till dess ordalydelse, eftersom det inte sällan uppträder situationer som kräver kommunikation på andra språk.¹⁵⁹ Utredningen pekar ut domstolarnas verksamhet som ett område där svenska språket anses ha särskilt stor betydelse. Utanför det kärnområde inom vilka domstolsförhandlingar och domar faller beskrivs det vara mer naturligt att andra språk används och där ska regeln kunna användas med viss flexibilitet,¹⁶⁰ som exempel nämns att det är självklart att utlandsmyndigheter inte kan sköta all kommunikation på svenska. Inom kärnområdet däremot anses språkanvändningen ha en sådan stor betydelse att undantag som huvudregel inte ska göras, det nämns uttryckligen hur behov av framställningar på främmande språk istället ska tillgodoses genom översättning.¹⁶¹

Det finns ännu lite vägledning i hur språklagens bestämmelser ska tillämpas och tolkas och snart efter lagens ikraftträdande kom den att kallas svårtolkad från flera håll.¹⁶² Flera ärenden har sedan dess inkommit till JO som uttalat sig om lagens tillämpning. I ett fall,¹⁶³ vilket senare blivit föremål

¹⁵⁶ SOU 2008:26 Värna språken – förslag till språklag.

¹⁵⁷ Länkar till samtliga remissyttranden är tillgängliga på språkförsvarets hemsida:
<http://www.xn--sprkfrsvaret-vc4v.se/sf/index.php?id=514>.

¹⁵⁸ Proposition 2008/09:153 s.28.

¹⁵⁹ Proposition 2008/09:153 s.29.

¹⁶⁰ Proposition 2008/09:153 s.29 f.

¹⁶¹ Proposition 2008/09:153 s.29.

¹⁶² Se t ex http://www.svd.se/kultur/flera-myndigheter-misstanks-bryta-mot-spraklag_4001715.svd.

¹⁶³ JO 2010/11 s 642 I. Krav på att ansökningar om forskningsanslag ska vara skrivna på engelska.

för citering i efterföljande JO-avgöranden, förklarade JO det övergripande rättsläget genom att konstatera att lagens proposition skiljer mellan det s.k. kärnområdet och andra områden. För verksamheter inom kärnområdet är lagens krav tvingande vilket får till konsekvens att andra språk där inte får användas. För andra verksamhetsområden får däremot undantag göras och det är främst dessa undantag som varit föremål för diskussion i JO-avgörandena. Eftersom det här är fråga om en undersökning av rättegång i – och domar meddelade av – svensk domstol, vilka båda faller inom kärnområdet, är tillämpningen av undantagen inte av större vikt för denna undersökning, men undantagens tillämpning kan ge vägledning för hur stark huvudregeln är. JO uttalar i flertalet fall att det alltid måste finnas sakliga skäl för att göra undantag från språklagens krav och att svenska ska användas så länge det är möjligt, vilket tyder på en förhållandevis stark huvudregel.

I det avsnitt där språkfrågan diskuterades ur skiljeförfarandesynpunkt¹⁶⁴ lyftes internationella regler in för jämförelse med de svenska. Avslutningsvis dras därför en parallell till andra länders nationella reglering av språkfrågan. I propositionen till språklagen konstateras att regleringen varierar stort mellan olika länder.¹⁶⁵ Vissa europeiska nationer¹⁶⁶ skyddar det nationella språket i grundlag medan andra länder,¹⁶⁷ likt Sverige före språklagens ikraftträdande, saknar lagreglering av sitt nationella språk.

¹⁶⁴ Se avsnitt 2.5 ovan.

¹⁶⁵ Prop. 2008/09:153 s.10.

¹⁶⁶ T ex Finland, Frankrike och Polen.

¹⁶⁷ T ex Danmark, Tyskland och Storbritannien.

4 SKILJEFÖRFARANDEUTREDNINGENS LAGFÖRSLAG

Lagförslaget som presenterades inledningsvis¹⁶⁸ kommer i följande avsnitt att presenteras och diskuteras mer ingående. Det analyseras därefter mot bakgrund av vad som framkommit i undersökningen av de principiella intressena och offentlighetsprincipen.

4.1 ALLMÄNNA UTGÅNGSPUNKTER OCH NULÄGE

Som nämnts ovan¹⁶⁹ har skiljeförfarandeutredningen haft stärkandet av Sveriges internationella attraktivitet som utgångspunkt vid översynen av LSF. Den konstaterar också att skiljedomsrätten blir mer och mer internationaliserad och att det blir allt vanligare att internationella parter, som saknar annan anknytning till Sverige, väljer att förlägga sina skiljeförfaranden här.¹⁷⁰

Precis som den tidigare undersökningen visat konstaterar utredningen att översättning av engelska handlingar vid skiljemål i svensk domstol sällan krävs i praktiken. Om parterna kommer överens och det inte finns åhörare närvarande föreligger inte heller några rättsliga hinder mot att vittne eller part hörs på engelska. Skulle någon utomstående begära ut handlingar författade på engelska av hovrätten har denna ingen skyldighet att bistå med översättning. Utredningen visar också att det händer att Svea hovrätt kommunicerar med parterna i klander mål på engelska och att ledamöterna i hovrätten i regel behärskar engelska väl.¹⁷¹

Utredningen drar slutsatsen att Sveriges internationella konkurrenskraft sannolikt skulle öka om en möjlighet till att i viss omfattning använda engelska vid klander mål i svensk domstol infördes, i vilken utsträckning detta skulle ske är mer svårberäknat. Att få fortsätta att använda skiljeförfarandets språk i klanderprocessen i domstol skulle underlätta för utländska parter eftersom ett språkbyte innebär såväl ökade kostnader som större tidsåtgång. Genom sin statistiska undersökning kommer utredningen fram till att det i slutändan rör sig om ungefär fem mål per år som grundats på ett skiljeförfarande på engelska som provas i sak i domstol.¹⁷²

¹⁶⁸ I avsnitt 2.1.

¹⁶⁹ Se avsnitt 2.1.

¹⁷⁰ SOU 2015:37 s.86.

¹⁷¹ SOU 2015:37 s.137.

¹⁷² SOU 2015:37 s.138.

4.2 AKTUELLA ÖVERVÄGANDEN FÖR FRÅGAN OM RÄTTEGÅNSSPRÅK

Att tillåta en möjlighet för icke svenskspråkiga att få använda engelska, åtminstone delvis, under rättegången skulle underlätta klanderprocessen för dessa parter. Med detta i beaktande konstaterar utredningen att en intresseavvägning måste göras mot andra intressen och faktorer, och frågan att besvara utifrån detta blir i hur stor utsträckning det är motiverat att tillåta en engelskspråkig process.¹⁷³ För ett helengelskt förfarande kommer utredningen fram till att det skulle krävas omfattande utbildning av domarna, och troligtvis till en början även assistans av advokater eller andra praktiker med erfarenhet på området.¹⁷⁴ Att använda det engelska språket i större utsträckning skulle också ha en inverkan på rättsutvecklingen, då hovrätten är sista instans om inte klagorätt ges. Utredningen tar dessutom språklagens bestämmelser¹⁷⁵ i beaktande men konstaterar att undantag från lagen kan göras genom lag eller förordning. Med hänsyn till de principer som kommer till uttryck i språklagen ges dock klanderprocessen en särställning. Skiljeförfarandet är i allmänhet skyddat från insyn från allmänheten och inget hindrar att förfarandet äger rum på engelska. De allra flesta skiljedomar blir inte föremål för klander men i de fall då det sker kan klandermålet i det närmaste ses som en förlängning av skiljeförfarandet.¹⁷⁶

4.3 UTREDNINGENS BEDÖMNING OCH FÖRSLAG

Skiljeförfarandeutredningen finner starka skäl för att tillåta en ökad användning av engelska i svensk domstol. Främst bör engelska accepteras som språk för skriftväxling, bevisupptagning och förhör med vittnen eller parter.¹⁷⁷ Att däremot tillåta att hela förfarandet, avgörandet inkluderat, blir engelskspråkigt bedöms inkräkta för långt på de principer som ligger bakom språklagen.¹⁷⁸

Skiljeförfarandeutredningen gör bedömningen att de få engelskspråkiga klandermål som når domstol skulle ha en väldigt liten inverkan på frågan om offentlighet, och att språkanvändningen i dessa mål knappast skulle inverka på den svenska språkutvecklingen.¹⁷⁹ Till grund för detta påstående läggs också det faktum att många parter till internationella förfaranden helt saknar

¹⁷³ SOU 2015:37 s.141.

¹⁷⁴ SOU 2015:37 s.142.

¹⁷⁵ Då främst 10§ Språklagen, se SOU 2015:37 s.142.

¹⁷⁶ SOU 2015:37 s.142-143.

¹⁷⁷ SOU 2015:37 s.141.

¹⁷⁸ SOU 2015:37 s.143.

¹⁷⁹ SOU 2015:37 s.143.

anknytning till Sverige. Utredningen tar även hänsyn till det faktum att andra åhörare än de med intresse i saken inte ”brukar” närvara vid muntliga förhandlingar eller i övrigt visa intresse för klander målen.¹⁸⁰

Mot den nyss presenterade bakgrunden lägger skiljeförfarandeutredningen fram förslaget att låta hovrätten tillåta att rättegången i ”lämplig omfattning” ska få äga rum på engelska.¹⁸¹ Detta ska ske på begäran av part och förutsätter att motparten inte invänder. Det är sedan upp till hovrätten att bedöma hur långt lämpligheten sträcker sig.¹⁸² Lagförslaget föreskriver dock att protokoll, beslut och slutliga avgöranden alltid ska författas på svenska.¹⁸³ En part kan begära ut en översättning av domstolens avgörande från svenska till engelska, men denna version är inte officiell. Hovrätten ska, enligt förslaget, i varje enskilt fall se till att allmänheten kan tillgodogöra sig informationen från rättegången på svenska. Även här lämnas det alltså till hovrätten att göra en lämplighetsbedömning.¹⁸⁴ Förslaget innebär en särreglering i förhållande till språklagen men utredningen omtalar ändå att lagens bestämmelser ska beaktas så långt det är möjligt. Av undersökningen framkommer också hur utredningen inte ser det som sitt uppdrag att lösa de problem som finns kring tillämpningen av språklagen.¹⁸⁵

Huvudregeln enligt lagförslaget förefaller vara att tillåta en viss användning av engelska i rättegång under klander mål. Av utredningen följer emellertid att hovrätten ska besluta att svenska ska användas om målet bedöms vara av allmänt intresse eller om utomstående svenskspråkiga åhörare kan tänkas komma att närvara vid rättegången eller antas begära ut handlingar från denna.¹⁸⁶ Även då rättegången till viss del hålls på engelska är det alltså upp till hovrätten att tillgängliggöra rättegången för allmänheten. Utredningen diskuterar potentiella lösningar på hur rättegången skulle kunna offentliggöras men avfärdar att rutinmässigt tolka förhandlingar och översätta handlingar baserat på det faktum att det enbart är i ett litet antal fall som någon utomstående

¹⁸⁰ SOU 2015:37 s.146.

¹⁸¹ SOU 2015:37 s.143.

¹⁸² Se lagförslagets första stycke.

¹⁸³ Se lagförslagets tredje stycke.

¹⁸⁴ Se lagförslagets andra stycke.

¹⁸⁵ SOU 2015:37 s.145.

¹⁸⁶ SOU 2015:37 s.143.

kommer att närvara vid förhandling eller begära ut handlingar.¹⁸⁷ Med detta i beaktande väljer utredningen istället att föreslå en allmän regel.

Likt vad den ovan genomförda undersökning kunnat fastslå kommer skiljeförfarandeutredningen till slutsatsen att skiljeförfarandets natur som ett förfarande skyddat från insyn motiverar att skiljedomsrätten särbehandlas även i andra avseenden. Resultatet som presenteras förefaller däremot inte, till skillnad från den undersökning som genomförts i de två tidigare avsnitten, bygga på någon djupare rättslig analys – det rör sig snarare om en ren intresseavvägning. Detta förtar inte på något sätt utredningens poäng, det finns tvärt om flertalet intressen som är intressanta för utredningen av frågan kring användning av det engelska språket i svensk domstol utöver det rent rättsliga. Eftersom denna uppsats intagit främst ett rättsligt perspektiv kommer emellertid skiljeförfarandeutredningens förslag till lagstiftning att utvärderas ur just ett sådant.

Det är i min mening någorlunda problematiskt att de undantag som görs från offentlighetsprincipen inte verkar grunda sig på principiella överväganden utan istället på den faktiska förekomsten av intresse från allmänhetens sida. Jag får uppfattningen av att utredningen ser det som en självklarhet att få göra undantag från offentlighetsprincipen, allmänhetens intresse för insyn i domstolsförhandlingen behandlas nästan som ett undantag. Lagförslaget är visserligen ett första utkast, men det är ändå problematiskt att undantaget som görs från offentlighetsprincipen och språklagen grundats på det faktum att utomstående inte ”brukar” närvara vid förhandling eller begära ut handlingar i denna typ av fall.¹⁸⁸ Objektiva och principiellt grundade avvägningar i utredningen hade, i min mening, i detta avseende varit att föredra.

Skiljeförfarandeutredningen anger också att en av anledningarna bakom förslaget att tillåta att det engelska språket i viss utsträckning används vid rättegång i klander mål är att förslagets inverkan på svenskans utveckling inte blir nämnvärd,¹⁸⁹ eftersom det rör sig om ett mycket litet antal mål per år.¹⁹⁰ Även här verkar alltså praktiska förutsättningar prioriteras före principiella avvägningar. Det är enligt mig motsägelsefullt att säga att offentligheten och principerna bakom språklagen inte påverkas i större utsträckning eftersom de internationella målen är så få, när själva syftet bakom förslaget är just att öka förekomsten av mål av detta slag i Sverige. En eventuell framtida ökning

¹⁸⁷ SOU 2015:37 s.145 f.

¹⁸⁸ SOU 2015:37 s.146.

¹⁸⁹ SOU 2015:37 s.143.

¹⁹⁰ SOU 2015:37 s.138.

av antalet berörda mål skulle med största sannolikhet inte leda till en omvärdering av förslaget, vilket gör att det nyss framförda argumentet i viss mening brister.

Det lämnas också till hovrätten att göra en lämplighetsbedömning av huruvida intresse från allmänheten finns i varje enskilt fall. Engelska får inte användas om det undantagsvis ”kan förutses” att utomstående kommer att närvara eller begära ut handlingar från målet.¹⁹¹ Det har visserligen konstaterats¹⁹² att undantagen från offentlighetsprincipen är många, men för tillämpning av dessa undantag krävs ändå enligt lag eller förordning att vissa faktiska omständigheter föreligger.¹⁹³ Lagförslagets utformning lämnar här mer att önska.

Min uppfattning är alltså att det finns brister i såväl utredningens resonemang som i regelns fakultativa konstruktion.

Utredningen lämnar även förslag till andra förändringar i LSF för att underlätta förfarandet för såväl svenska som utländska parter. För att förenkla handläggningen och förfarandet vid klander mål föreslås att rättegången i framtiden i huvudsak ska vara skriftlig.¹⁹⁴ Det föreslås även att prövningstillstånd för överklagande till HD ska införas.¹⁹⁵ Utredningen når slutsatsen att samma principiella överväganden gäller i fråga om rättegången i HD. Det betonas dock att det är extra viktigt att principen om att avgöranden avfattas på svenska upprätthålls då målen som nått HD har betydelse i prejudikathänseende.¹⁹⁶

¹⁹¹ SOU 2015:37 s.143.

¹⁹² Se avsnitt 3 ovan, särskilt 3.2.

¹⁹³ Se t ex 5 kap 1§ 2st RB om villkoren för att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar.

¹⁹⁴ SOU 2015:37 s.133.

¹⁹⁵ SOU 2015:37 s.136.

¹⁹⁶ SOU 2015:37 s.150.

5 ANVÄNDNING AV ENGELSKA I SKILJEFÖRFARANDEMÅL I SVENSKA DOMSTOLAR

Som beskrivits närmare under metodavsnittet¹⁹⁷ har rättsfallsstudien som följer bestått i en undersökning av rättsfall med internationella parter med anknytning till skiljeförfarande och förekomsten av engelska citat i dessa rättsfalls domslut. I den övergripande utredningen av om det är motiverat att hålla en rättegång vid en klander talan under LSF på engelska tillför studien ytterligare en dimension. Mot bakgrund av de intressen som lyfts fram bakom införandet av en klanderprocess på engelska och de slutsatser som presenteras av skiljeförfarandeutredningen är det i högsta grad relevant hur rättstillämpningen fungerar i praktiken, d v s vad som är faktisk gällande rätt, speciellt för de fall då denna skiljer sig från gällande rätt.

5.1 RÄTTSFALLSSTUDIENS ÖVERGRIPANDE RESULTAT

Instans	Internationella mål totalt	Mål med engelska citat	Internationella mål varav klanderdomar	Klanderdomar med engelska citat
Högsta domstolen	20	3	6	3
Hovrätten	10	4	6	4
HD + Hovrätt	30*	7	12	7

* En förteckning över de rättsfall som ingått i studien finns bifogad till uppsatsen.¹⁹⁸

Totalt sett visade sig 23 % (7 av 30) av målen i HD och hovrätterna med internationella parter innehålla längre engelska citat. Som diskuterats i metodavsnittet har rättsfallsstudien inte haft som huvudsakligt mål att framställa något statistiskt underlag över hur vanligt förekommande det engelska språket är i svensk domstol, urvalet av rättsfall är helt enkelt för litet för att kunna dra slutsatser av den digniteten. Istället har en mer djupgående infallsvinkel valts vilket betytt att varje rättsfall som ingått i studien undersökts ingående. Med det sagt presenteras ändå siffror och viss statistik för att ge läsaren en bättre överblick och ökad förståelse.

¹⁹⁷ Se avsnitt 1.3.1.

¹⁹⁸ Se bilaga 1.

Fall där kortare engelska citat eller engelska citat där översättning till svenska följer citatet har, som tidigare nämnts, inte räknats med i undersökningen. Istället förekommer i de rättsfall som fallit in i kategorin med engelska citat längre sådana, på minst en mening, utan vare sig förklaring eller översättning. Undersökningen visar att den nyss nämnda typen av citat inte bara förekommer, de ligger dessutom ofta till grund för delar av domstolens resonemang och analys. I en del rättsfall förekommer citat på andra främmande språk, vilka naturligtvis inte räknats med.¹⁹⁹ Nedan ges exempel på rättsfall som *inte* räknats in i kategorin med engelska citat, trots att sådana förekommit:

”Mir’s måste enligt afghansk lag – ‘Business Licensing Regulation’ – ha en ‘business license’ utfärdad av myndigheterna i Afghanistan. När avtalet ingicks så saknade Mir’s en sådan licens.” – HD i NJA 2013 s.578

”Påkallelse kan också ske genom att en underrättelse om skiljeförfarande levereras till motpartens affärsställe, bostad eller postadress (‘place of business, habitual residence or mailing address ’)” – HD i NJA 2010 s.219

5.1.1 ENGELSK CITERING VID KLANDERDOMAR

För att kunna utröna om det finns ett extra stort behov av att använda engelska vid mål om klander av skiljedom har dessa studerats särskilt. De rättsfall som fått benämningen klanderdomar är de där talan grundat sig på 33§, 34§ och/eller 36§ i LSF eller motsvarande bestämmelser i äldre lagstiftning. Samtliga rättsfall med längre engelska citat visade sig vara klanderdomar. Av de rättsfall med internationella parter där det varit fråga om klander av skiljedom innehåller totalt sju av tolv längre engelska citat. Alltså förekommer engelska citat i 58 % av klanderdomarna jämfört med i 23 % av fallen totalt, även om det inte bör fästas alltför stor vikt vid dessa exakta siffror. Den stora skillnaden kan inte enbart anses bero på att det finns ett större behov av att citera avtal eller skiljedom under en rättegång vid en klandertalan. Då rätten undersöker huruvida en klandertalan ska bifallas görs oftast en materiell prövning av de faktiska omständigheterna i fallet, medan det i många andra fall – som t ex då frågor om ersättning eller behörighet diskuterats – inte finns samma behov av att undersöka ett skiljeavtal eller en skiljedom i sak. Även om den höga andelen domar med engelska citat främst beror på att rätten gjort en mer djupgående materiell prövning, snarare än att på klanderprocessen som sådan, är det faktum att en djupgående prövning

¹⁹⁹ Se t ex NJA 1998 s. 691 där domstolen i en tvist mellan en svensk och en norsk part la ett ööversatt avtal på norska till grund för sin bedömning.

av sakfrågan – oavsett orsak – verkar kräva att domstolen i stor utsträckning väver in det engelska språket i sina avgöranden värt att notera.

5.2 RÄTTSFALLEN FRÅN HÖGSTA DOMSTOLEN

Av målen avgjorda i HD innehöll 3 av 20 av målen med internationella parter längre engelska citat. Andelen kan tyckas vara förhållandevis låg. I sammanhanget bör dock påminnas om att samtliga rättsfall med någon form av anknytning till skiljeförfarande med internationella parter räknats med i studien. Det betyder dels att det i en del av fallen inte förekom någon användning av det engelska språket över huvud taget, men även att domstolen i vissa fall inte haft anledning att sakligt bedöma, och därmed citera, varken skiljeavtal eller skiljedom. Av de rättsfall som undersökts från HD var tre mellan parter från Sverige och Norge eller Danmark.²⁰⁰ Skulle dessa uteslutas hade andelen fall med engelska citat ökat från 3 av 20 till 3 av 17. Som beskrivits i metodavsnittet har en bredare infallsvinkel valts och därför görs ingen skillnad mellan parter utefter vilket land de härstammar från. Det hade varit svårt att begränsa studien till att utreda rättsfall där det engelska språket med säkerhet förekommit och det går inte heller att med säkerhet säga att nordiska parter till ett skiljeförfarande inte använt det engelska språket.

Som förklarats tidigare når få fall inom skiljedomsrättens område HD, vilket har att göra med skiljeförfarandets karaktär som ett eninstansförfarande. En domstol får i stort sett bara göra en saklig prövning av omständigheterna då en talan om klander eller ogiltighet väcks, även om det inte ens då är fråga om någon överprövning i materiell mening. För talan om klander och ogiltighet råder överklagandeförbud från hovrätt. Det är alltså enbart i en liten del av målen som når HD där domstolen tillåts göra någon form av bedömning av faktiska omständigheter och ta ställning till en eventuell engelsk skiljeklausul, skiljedom eller liknande. Av de rättsfall som utretts från HD var sex stycken klanderdomar, och tre av de sex klanderdomarna innehöll längre engelska citat. Hälften av de redovisade rättsfallen med engelsk citering var alltså klanderdomar. Mot bakgrund av språklagens bestämmelser är det besvärande att de engelska citaten förekommer över huvud taget, men det är också relevant att utreda hur och när HD använder citaten.

²⁰⁰ Dessa är: NJA 1992 s 733, NJA 1994 s 45 och NJA 1998 s 691.

Nedan presenteras de tre HD-fall som innehåller engelska citat:

”Som stöd för att AIT varit underkastat tystnadsplikt har Bulbank åberopat att det i artikel 29 i ECE-reglerna föreskrivs att *‘The proceedings shall be held in camera unless both parties request that they be held in public’*. Denna föreskrift måste enligt Bulbank, även om den till sin strikta ordalydelse endast skulle anses avse förhandlingen, tolkas som innefattande ett krav på sekretess under hela skiljeförfarandet omfattande även delavgöranden. Av föreskriften i sig kan emellertid, även när den läses i samband med ECE-reglerna i övrigt, inte någon annan slutsats dras än att muntliga förhandlingar skall hållas bakom stängda dörrar om parterna inte kommer överens om att en förhandling skall vara offentlig.” – HD i NJA 2000 s.538 (kursivering tillagd)

I det första av de tre fallen (NJA 2000 s.538) citerar HD en bestämmelse i de så kallade ECE-reglerna²⁰¹ vilken en av parterna åberopat till stöd för sin talan. Även om citatet inte översätts eller förklaras förekommer det i en del av rättsfallet där HD utvecklar parternas talan, och det har inte avgörande betydelse avgörandet av sakfrågan. Citatet är också det enda engelska citatet i domen.

”Begreppet investering har definierats i Artikel 1.1., där det anges att investeringar betyder *‘tangible and intangible assets, in particular ‘money’ och ‘rights to money’*. Petrobart har i HD särskilt betonat att enligt artikel 2 i FIL skall mellanstatliga överenskommelser ha företräde framför FIL och att en tolkning i enlighet med denna artikel och enligt ECT därför borde ha lett till att nämnden hade kommit till samma resultat som skiljenämnden i det senare förfarandet gjort, dvs. att Petrobart företagit en investering enligt ECT.”

”När skiljenämnden i förevarande fall har tagit ställning till sin behörighet, har den gått in på en materiell prövning av frågan om Petrobart gjort *‘a foreign investment within the meaning of the Foreign Investment Law’*. Skiljenämnden har funnit att så inte varit fallet och har dragit slutsatsen att den inte var behörig. Nämnden har därför avvisat Petrobarts talan.” – HD i NJA 2008 s.406 (kursivering tillagd)

I det andra rättsfallet (NJA 2008 s.406) förekommer två engelska citat. I det första citerar HD en bestämmelse från kirgizisk lag som definierar vad en investering är för att kunna avgöra om skiljenämndens bedömning i denna fråga varit korrekt. Även om det endast rör sig om att reda ut ett begrepp har citatet betydelse för om skiljenämndens handlande kan ligga till grund för klander av skiljedomen, vilket är en avgörande fråga för domstolen att ta ställning till. HD för även ett resonemang kring begreppet investering utifrån lagens krav som framgår av den engelska citeringen. Det andra citatet används på liknande sätt för att bedöma skiljenämndens agerande. Citaten kan därför sägas vara av avgörande betydelse för HD:s prövning av målet, även om de kan tyckas vara förhållandevis korta och okomplicerade.

²⁰¹ Arbitration Rules of the United Nations Economic Commission for Europe.

“City Golf anförde avslutningsvis att Nordeas talan i skiljeförfarandet *‘should be treated with due regard for the fact that the respondent and the claimant do not have and have never had any contractual relationship. The claimant, therefore, is to bear the burden of proving the existence and the essence of the relations and the transactions between the respondent, the claimant and NCC taking into account that the loan agreement and the amendments are null and void.’*. [...] Mot bakgrund av det sagda har skiljemannen inte haft anledning att uppfatta vad City Golf anförde i inlagan *‘Statement of Rejoinder’* som något annat än syftande till att bestrida betalningsskyldighet.” – HD i NJA 2012 s.790 (kursivering tillagd)

Även citatet i det tredje rättsfallet (NJA 2012 s.790) är, i min mening, av stor betydelse för målet. För det första är citatet omfattande och för det andra är det en viktig del av en av parternas talan som presenteras med ett citat. Domstolen drar också slutsatser av citatet som läggs till grund för den rättsliga analysen.

5.2.1 HÖGSTA DOMSTOLEN OCH PREJUDIKATBILDNINGEN

Som nämnts tidigare görs undantag från den annars gällande instansordning för svenska domstolar när det rör sig om fall där talan om klander eller ogiltighet väckts under LSF. Som huvudregel gäller att hovrättens domar inte får överklagas om inte tillstånd lämnas. Detta får till konsekvens att hovrättens domar kan tillskrivas större betydelse än vad som annars är befogat. Med det sagt har specialregleringen inte någon inverkan på HD:s prejudikatbildning som sådan. I sammanhanget bör också nämnas att undersökningen av domstolens praxis för att fastställa faktisk gällande rätt utifrån offentlighetsprincipen och språklagstiftningens reella funktion inte heller betyder att HD:s roll som prejudikatsbildare får mindre betydelse. Detta avsnitt har för avsikt att utreda studiens rättsfall ur just prejudikatssynpunkt.

Tillstånd att överklaga en hovrättsdom till HD lämnas målet anses ha vara av vikt för ledning av rättstillämpningen.²⁰² Det som här anmärkts på i HD:s domar är inte domstolens rättstillämpning utan främst dess agerande. Min mening är att det ändå finns visst argumentationsutrymme för att säga att inte bara domslut från HD utan också domstolens agerande ligger till grund för prejudikatbildningen. Vad HD *gör* fungerar rimligtvis som förebild för vad som anses vara ett accepterat beteende även i lägre instans. Hovrätterna borde rimligen se överrättens praxis som en förebild, inte bara i rättstillämpningshänseende utan också ur en praktisk aspekt. Rent konkret borde det vara svårt för HD att argumentera för att hovrätten brutit mot språklagens bestämmelser

²⁰² 43§ 2st LSF.

om engelska citat förekommit i en hovrättsdom, då hovrätten i fråga enbart agerat på samma sätt som HD gjort.

JO har i flertalet fall riktat kritik mot svenska offentliga myndigheter som brutit mot språklagens bestämmelser och använt engelska i större utsträckning än vad som varit nödvändigt. Samtliga fall som nått JO har rört undantag inom områden där språkanvändning enligt språklagens förarbeten kan vara mer flexibel. JO:s prövningar kan dock ses som en bekräftelse av att undantag enbart är tillåtna för dessa områden, för kärnområdet inom vilket rättegång och domslut faller inom är det tydliggjort både genom JO:s uttalanden och språklagens proposition att inga som helst undantag är tillåtna. Att det uttalats från flera håll att det inte finns något utrymme för att göra undantag från huvudregeln om att svenska ska vara språk för svenska domstolar gör det faktum att högsta instans, HD, använder engelska citat i sina domar speciellt allvarligt, även om det inte finns några konkreta sanktioner mot brott mot bestämmelser i språklagen.

Den ovan förda argumentationen stärks ytterligare av att skiljeförfarandeutredningens förslag uttryckligen nämner, inte bara att författande av avgörande på annat språk än svenska i allmänhet vore att avvika för långt från principerna bakom språklagen, utan också att det är extra viktigt ur prejudikatsynpunkt att denna princip upprätthålls i HD.²⁰³

5.3 RÄTTSFALLEN FRÅN HOVRÄTTEN

Av de internationella rättsfall som publicerats från hovrätten innehöll fyra av tio längre engelska citat. Av domarna var sex klanderdomar och av dessa innehöll fyra engelska citat. Andelen rättsfall med engelska citat är alltså högre i hovrätt än i HD, men underlaget består av färre antal domar.

”Till stöd för påståendet att RB:s regler om jäv och om förfarandet vid prövning av jävsfrågan skall äga tillämpning enligt parternas överenskommelse har Altinel väsentligen hänvisat till att enligt avtalet ‘*Swedish law should be applied with respect to procedural rules*’. Enligt hovrättens mening kan den åberopade klausulen inte tilläggas av Altinel påstådd innebörd. Inte heller någon annan omständighet styrker att parterna i denna del träffat avtal med det innehåll Altinel gjort gällande.” – RH 1991:15 (kursivering tillagd)

I det första fallet från hovrätten (RH 1991:15) citerar hovrätten en del av ett avtal mellan parterna som ena parten åberopat som stöd för sin uppfattning att RB:s regler om jäv ska tillämpas före skiljemannalagens. Hovrätten avvärjer partens argumentation utan att översätta den av parten

²⁰³ SOU 2015:37 s.150.

åberopade delen av avtalet, domstolen nöjer sig med att konstatera att parten gjort en felaktig tolkning av avtalsbestämmelsen.

”Republiken har anfört att Stockholmsnämnden i domen bortsåg från tjeckisk rätt bland annat enligt följande. [...] Nämnden kom utan rättslig analys fram till att *“The use of “know-how” of a broadcasting Licence is meaningless and worthless’* och att 1996 års tillskott till MOA av *‘the use of the know-how of the Licence’* var en ganska värdelös och meningslös rättighet. Stockholmsnämnden gjorde ingen analys av värdet av CET 21:s tillskott till ÈNTS 1993 av det exklusiva utnyttjandet av sändningslicensen.”

”I sitt *Post-Hearing Brief* som lämnades in till nämnden den 25 maj 2001 angav CME att man sökte *‘an award declaring that Respondent has breached the Treaty and that Claimant is entitled to damages to be determined at a second phase of this proceeding, plus costs’*. I sin sammanfattning nämnde CME alltså inte *fair market value*.”

”I *Agreed minutes* uttalades angående tolkningen av lagvalsklausulen att skiljenämnden måste *‘take into account as far as they are relevant to the dispute the law in force of the Contracting Party concerned and the other sources of law set out in Article 8.6’*. Här bekräftas således den tolkningen som kan göras av ordalydelsen av klausulen, nämligen att det överlämnas åt skiljenämnden att beakta tjeckisk rätt och andra rättskällor i den mån de är relevanta på tvisten.”

– RH 2003:55 (kursivering tillagd) (fler citat än de som redovisas här förekommer i domen)

I det andra rättsfallet (RH 2003:55) finns ett stort antal engelska citat, överlägset fler citat än i något annat rättsfall som undersökts. De flesta av citaten förekommer dock i den del av domen där parternas talan utvecklas, detta gäller för de två första av citaten presenterade ovan. Även om de allra flesta av citaten förekommer i denna del av domen är det anmärkningsvärt att citaten är så många. Engelska förekommer i en så stor utsträckning att engelska uttryck på en del håll figurerar i meningar men utan citattecken, se till exempel det andra citatet ovan. Men även i hovrättens domskäl förekommer flera engelska citat, det sista och tredje citatet redovisat ovan är ett av dessa. Även om hovrätten faktiskt översätter hela den omstridda lagvalsklausulen till sin ordalydelse innehåller domskälen flera engelska citat som ligger till grund för hovrättens bedömning i målet.

”Socar har visserligen i yttrandet till skiljemännen den 2 april 2004 anfört att *’Frontera are not entitled to bring proceedings in respect of Claims A and B because both claims were resolved by the 4th July 2002 Protocol’*, vilket ger intryck av att vara en behörighetsinvändning. Mot bakgrund av vad Socar därefter har anfört under skiljeförfarandet förefaller det ändå inte troligt att Socar med detta yttrande verkligen avsett att skiljemännen inte skulle pröva målet i sak.” – RH 2009:55 (kursivering tillagd)

I det tredje hovrättsfallet (RH 2009:55) förekommer ett citat i hovrättens domskäl där rätten tar ställning till en av parternas rättsliga argument. Domstolen gör en bedömning utifrån citatet och det ligger i viss mån till grund för rättsens bedömning vid avgörandet av en fråga i målet.

”Carpatsky I, som enligt Ukrnaftas uppfattning var avtalspart i Addendum 1998, var ett bolag med säte i delstaten Texas i USA. I påkallelsekriften anges att det påkallande bolaget *’is a company incorporated and organised under the laws of the State of Delaware’*. Samtidigt anges emellertid att bolaget är avtalspart i det avtal *’Joint Activity Agreement’* som slöts 1995. Det är ostridigt att det var Carpatsky I som var avtalspart i det avtalet. Med hänsyn till dessa motsägelsefulla uppgifter anser hovrätten inte att det är visat att Ukrnafta genom påkallelsen fått kännedom om Carpatsky II:s identitet.” – RH 2013:30 (kursivering tillagd)

I det fjärde hovrättsfallet (RH 2013:30) förekommer ett engelskt citat i hovrättens domskäl. Även om citatet är kort har det betydelse för hovrättens bedömning i sakfrågan. En av målets kärnfrågor är ett bolags identitet och denna är beroende av bolagets säte, något som utreds med hjälp av det engelska citatet.

Praxis från hovrätterna har betydelse för att fastställa faktiskt gällande rätt och gällande rätt i traditionell bemärkelse. I det senare fallet har, som tidigare nämnts, hovrättens domar en större betydelse inom skiljedomsrättens område än inom många andra rättsområden, eftersom hovrätten ofta är enda ”överprövande” instans. Likt HD har hovrättens domar alltså betydelse ur dubbla perspektiv. Ur perspektivet faktisk gällande rätt och den reella tillämpningen av rätten är det uppseendeväckande att nästan hälften av de hovrättsdomar som undersökts innehåller längre engelska citat eftersom detta inte stämmer överens med språklagens bestämmelser. I flera av fallen förekommer dessutom den engelska citeringen i ett sammanhang eller som del i ett resonemang vilket rätten fäster stor betydelse vid i sitt avgörande av tvisten. Som resonerats kring ovan i avsnittet kring HD och prejudikatbildningen kan inte uteslutas att hovrättens agerande är en spegling av HD:s. Det faktum att en större andel rättsfall i hovrätt innehåller engelska citat jämfört med i HD skulle kunna anses bero på att hovrätten tar efter högre instans.

5.4 AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Som nämndes inledningsvis i detta avsnitt har rättsfallsstudien genomförts för att ge ytterligare djup till analysen av huruvida införandet av en klanderprocess på engelska under LSF är motiverat. Den faktiska rättstillämpningen är av extra stort intresse mot bakgrund av skiljeförfarandeutredningens lagstiftningsförslag och det faktum att utredningen konstaterade att det skulle inkräkta för långt på offentligheten att avfatta själva avgörandet i domstol på något annat språk än svenska.²⁰⁴ Det kan möjligtvis uppfattas som en småsak att svenska domstolar i vissa fall väljer att använda ett eller flera engelska citat i sina domar. Det kan därför förtydligas att slutsatsen som dras av studien inte är att parterna eller gemene man inte skulle förstå de meddelade domarna på grund av citeringen. Mot bakgrund av studiens resultat går däremot att uttala sig om hur den faktiska rättstillämpningen ser ut, vilket har betydelse för diskussionen kring huruvida en möjlighet till en klanderprocess på engelska ska införas. Undersökningen visar tydligt att både HD och hovrätterna använder sig av engelska citat i en inte obetydlig utsträckning.

Det finns en motsättning mellan användningen av det engelska språket vid meddelande av dom i svensk domstol och bestämmelserna i språklagen, som anger att rättegång ska hållas – och domar meddelas – på svenska. Domstolarnas centrala funktion för samhället har gjort att språkanvändningen i deras verksamhet bedömts vara så viktig att undantag från kravet på användning av svenska inte anses vara tillåtna.²⁰⁵ Detta stärks ytterligare av de slutsatser skiljeförfarandeutredningen når i sin undersökning av frågan. Att låta domstolar meddela dom på annat språk anses innebära ett alltför långtgående undantag från principerna bakom språklagen.²⁰⁶ Den undersökning som gjorts av förekomsten av engelska citat i svenska domstolars domar visar emellertid att det engelska språket förekommer i domslut, såväl före som efter ikraftträdandet av språklagen år 2009. Underlaget gör det svårt att dra några större slutsatser kring huruvida språklagens införande påverkat domstolarnas användning av främmande språk, men eftersom flera²⁰⁷ domar meddelade efter denna tidpunkt innehåller längre engelska citat förefaller inte så vara fallet. Studien av praxis visar med andra ord en motsättning mellan faktisk gällande rätt,

²⁰⁴ Se avsnitt 4.3 och SOU 2015:37 s.143.

²⁰⁵ Proposition 2008/09:153 s.29.

²⁰⁶ SOU 2015:37 s.143.

²⁰⁷ Tre av domarna innehållandes längre engelska citat är meddelade år 2009 eller senare, se bilaga 1.

avseende hur domstolarna i realiteten hanterar språkfrågan, och gällande rätt i traditionell bemärkelse.

Något som också är värt att anmärka på är att alla de domslut som visade sig innehålla engelska citat, förutom ett,²⁰⁸ är meddelade på 2000-talet. Det kan ses som ett uttryck för att internationaliseringen leder till en ökad engelskaanvändning i Sverige.

Rättsfallsstudien kan visa på att det engelska språket används i domar i svensk domstol och även hur och när engelskan används. En intressant och ytterst relevant fråga som däremot inte besvaras genom studien är *varför* detta sker. En förklaring skulle kunna vara att domarna i rättsfallen med engelska citat helt enkelt känt sig bekväma med det engelska språket och därför dragit slutsatsen att någon översättning inte behövts. En annan förklaring som delvis sammanhänger med den föregående är att rätten gjort bedömningen att den sparar tid och resurser genom att inte bemöda sig med att se till att översätta alla inkomna handlingar. Det kan också vara så att domarna upplever en svårighet kring att utreda ett skiljeavtal, en skiljedom eller liknande på ett annat språk än handlingens originalspråk eftersom detta kan betyda att nyanser i språket går förlorade.

²⁰⁸ Detta är RH 1991:15, se bilaga 1 för resterande mål.

6 SLUTSATSER

Mot bakgrund av den hittills gjorda undersökningen ska frågeställningen nu besvaras för att kunna dra slutsatser kring det övergripande syftet att utreda om införandet av en klanderprocess på engelska under LSF är motiverat.

6.1 VILKA PRINCIPIELLA INTRESSEN FINNS BAKOM ATT ANVÄNDA

ENGELSKA SOM RÄTTEGÅNGSSPRÅK VID KLANDER AV SKILJEDOM?

Partsautonomi och avtalsfrihet är grundstenar för skiljedomsrättens funktion. Förfarandet är attraktivt eftersom det erbjuder snabbhet, slutlighet och skydd från insyn utifrån. Rättsområdets internationalisering bidrar ytterligare till dess attraktivitet. Dessa attribut gör att parterna till ett skiljeförfarande kan utforma en process som passar dem och som de kan utöva kontroll över och känna förtroende för. Förtroendekänslan förstärks ytterligare av att skiljedomen är slutlig och verkställbar i stora delar av världen. Det finns en tydlig motsättning mellan skiljedomsrättens attraktiva attribut och den statliga rättsskipningen i form av domstolsprocessen. Detta gäller inte minst i offentlighetsfrågan som är nära besläktad med frågan om språk i domstol. Motsättningen mellan skiljeförfarandet och domstolsprocessen som tvistlösningsform har gjort att lagstiftaren i ett antal fall ansett det vara motiverat att särreglera skiljedomsrättens rättsområde. Slutsatserna som går att dra av skiljedomsrättens särart, den nuvarande särregleringen och förslagen särreglering presenteras nedan för att utreda på vilket sätt de principiella intressena bakom dagens särreglering talar för att också införa en särreglering för klander av skiljedom.

6.1.1 SKILJEFÖRFARANDET OCH (ICKE)OFFENTLIGHETEN

Utgångspunkten för denna undersökning har varit att det finns en stark motsättning mellan utredningens förslag till omarbetning av LSF och offentlighetsprincipen. Men för skiljedomsrätten spelar just icke-offentligheten en betydande roll, vilket lett till både faktisk och föreslagen särreglering från lagstiftarens sida. Även om den särreglering som kommer att diskuteras i det följande inte har med språk att göra är det av principiellt intresse hur offentligheten behandlats även i andra frågor. Om det kan anses vara motiverat att tillåta att skiljeförfarandet i högre grad är konfidentiellt, även då domstol på ett eller annat sätt inblandas, kan det i viss utsträckning också

motiveras att göra undantag från reglerna om språk som har till uppgift att tillgodose just förfarandets offentlighet.

Ett av skiljeförfarandets mest attraktiva attribut som alternativ tvistlösningsform är att det är skyddat från insyn utifrån. När en skiljedom klandras och domen blir föremål för rättegång ska förfarandet däremot vara offentligt och på svenska för att tillgodose just allmänhetens rätt till insyn. Denna motsättning är ingen nyhet, skiljeförfarandets ickeoffentlighet har länge varit föremål för diskussion – inte minst ur prejudikatsynpunkt där skiljeförfarandet anses vara en orsak till att det anses råda prejudikatsbrist inom det förmögenhetsrättsliga området. Flera förslag har genom årens gång lagts fram för att underlätta domstolsprocessen för parter som väljer att slita sin tvist genom skiljeförfarande för att undvika offentlighet. Som nämnts tidigare²⁰⁹ föreslog t ex domstolskommittén att särskilda skiljedomstolar skulle införas, vars förfaranden skulle äga rum bakom stängda dörrar och vilkas domar skulle vara sekretessbelagda.

Skiljenämnden, som utredde offentlighetsfrågan inför LSF:s införande, konstaterade att offentligheten i domstol får negativa återverkningar på skiljeförfarandet som tvistlösningsform. Utredningen konstaterar samtidigt att det inte finns någon stark rättslig grund för skiljeförfarandets ickeoffentlighet då förfarandets konfidentiella karaktär närmast vilar på ett samförstånd mellan parterna. Anledningen till att inga regler antogs i fråga om offentligheten i domstol, trots att konsekvenserna för skiljeförfarandet bedömdes vara negativa, var alltså att det samförstånd som konfidentialiteten vilat på redan gått förlorat då förfarandet nått domstol. Det kan noteras att utredningen, omvänt sett, inte angav det allmännas intresse av offentlighet som anledning till varför en specialreglering för skiljeförfarandet inte infördes. Dras detta ett steg längre kan det sägas att det inte förelåg några principiella hinder mot regelns införande, det var i stället andra hänsynstaganden som låg till grund för att inte värna om skiljeförfarandets konfidentiella karaktär även i domstol. Rent principiellt talar detta faktum för att det finns utrymme för att göra avkall på offentligheten även i andra sammanhang.

Vid införandet av sekretessregeln för uppgifter som framkommer i förhör under skiljeförfarande som numera återfinns i offentlighets- och sekretesslagen diskuterades också offentlighetsfrågan. I detta fall motiverades införandet av en särskild sekretessregel med att bevisupptagningsärenden

²⁰⁹ Se avsnitt 2.4.2.

inte innebär någon materiell prövning utan enbart en formell hantering av bevisfakta. En formell prövning ansågs inte motivera samma behov av insyn och dessutom leder säkrandet av ett större underlag av uppgifter till ökade chanser för att det slutliga avgörandet blir riktigt. Det senast anförda talar emot förslaget om införandet av möjligheten till en engelsk klanderprocess. Applicerat på förslaget innebär ett mål om talan om klander en i högsta grad materiell prövning, vilket enligt de tidigare utredningarna motiverar att i större utsträckning tillvarata behovet av insyn. Det bör dock påminnas om att det tidigare diskuterade förslaget handlade om införande av sekretess för förfarandet, en åtgärd mycket mer långtgående än att tillåta en prövning på ett annat språk.

Ur offentlighetsaspekt framträder alltså skiljeförfarandets särart tydligt. Förutom sekretessregeln för förhör under LSF i domstol finns dock ingen faktisk särreglering. Flertalet förslag har emellertid lagts fram, både för att skydda skiljeförfarandets konfidentiella karaktär och för att göra domstolsprocessen mer lik den vid skiljeförfarande. Utredningen valde inte att införa starkare sekretess för ett skiljemål som når domstol, men inte med argumentet att ett sådant införande skulle strida mot offentlighetsprincipen. Det finns dessutom, redan idag, flera undantag från domstolsoffentligheten och offentlighetsprincipen, vilket talar för att ett till inte borde göra någon avsevärd skillnad. I tidigare utredningar har dock gjorts skillnad på formella prövningar, då undantag i högre grad ansetts tillåtna, och materiella prövningar, där undantag hittills inte tillåts. Klanderprocessen är det närmaste en materiell överprövning parterna till ett skiljeförfarande kommer. Men att ha en förhandling på ett annat språk är, i min mening, inte lika inkräktande på principen om offentlighet som att hålla förhandling inom stängda dörrar, vilket var det förslag som senast var uppe på tapeten.

6.1.2 INTERNATIONALISERINGEN AV SKILJEDOMSRÄTTEN

Skiljedomsrättens område är i hög grad internationaliserat, med internationella konventioner och regler som under senare år fått stor betydelse både för utformningen av såväl enskilda skiljeklausuler som nationell lagstiftning. Internationaliseringen tar sig uttryck på flera olika sätt. Att det engelska språket blivit standardspråk för många av de internationella regler som numera är grundläggande för skiljedomsrätten som rättsområde är inget konstigt. Internationaliseringen visar sig också i på flera sätt i Sverige. Statistik från SCC visar att ungefär hälften av alla skiljeförfaranden som handläggs av institutionen är internationella. Skiljeförfarandeutredningens

undersökning av klander mål i svensk domstol visar på samma sätt att engelska varit språk för skiljeförfarandet i nästintill hälften av alla mål och kommer till slutsatsen att antalet internationella mål i Sverige ökar. De senaste årens internationalisering återspeglas också i rättsfallsstudien, där alla mål utom ett innehållandes länge engelska citat är från 2000-talet.

I propositionen till LSF nämns hur den svenska lagstiftningen vid införandet av LSF och fortsatt framåt i tiden ska präglas av den internationella utvecklingen på området och att Sveriges framträdande ställning ska värnas. Även skiljeförfarandeutredningen har vid översynen av LSF haft som mål att stärka Sveriges internationella attraktivitet och kommer fram till att en möjlighet att helt eller delvis få använda sig av det engelska språket vid en klanderprocess i domstol sannolikt skulle öka Sveriges konkurrenskraft.

Med Sveriges mål att vara ett internationellt konkurrenskraftigt land för skiljeförfarande i åtanke kan det konstateras att det idag inte finns någon form av reglering i den svenska lagstiftningen som specifikt underlättar processen för internationella parter. Att det inte finns någon regel liknande den nu föreslagna kan anses tala både för och emot dess införande. Det kan å ena sidan argumenteras för att det nu är dags att vidta faktiska åtgärder för att underlätta skiljeförfaranden i Sverige och klander av skiljedomar i svenska domstolar för utländska parter. Å andra sidan kan det faktum att det inte tidigare ansetts vara motiverat att införa regler som rent praktiskt underlättar förfarandet för utländska parter väcka frågan varför en sådan åtgärd skulle vara motiverad i detta fall.

Ytterligare en faktor som kan lyftas in i diskussionen är hur många av de länder som upplevs som ”konkurrenter” till Sverige som skiljeförfarandeland är engelskspråkiga. Eftersom engelska har kommit att bli vår tids världsspråk kan det antas att de engelskspråkiga länderna har en fördel när det kommer till att attrahera parter till ett skiljeförfarande. Att Sverige under många år lyckats bevara sin framstående ställning inom rättsområdet talar emellertid också för att parter tar in andra faktorer, så som neutralitet och rättssäkerhet, i beaktande i val av land. En möjlighet till en klanderprocess på engelska i svensk domstol skulle ur denna synvinkel suddas ut den existerande konkurrensfördelen som många av de mest framgångsrika skiljeförfarandeländerna har naturligt genom att engelska är landets officiella språk.

Ovan förda resonemang stämmer bra överens med resultatet av studien genomförd av White & Case som undersöker vilka faktorer som är viktiga för val av lag och val av plats för

skiljeförfarande. Av studiens resultat går att konstatera att såväl ett lands rättsliga infrastruktur som praktiska faktorer påverkar vilken lag parterna till ett skiljeförande väljer ska tillämpas på kontraktet dem emellan. Införandet av möjligheten till en klanderprocess på engelska i svensk domstol syftar i första hand till att underlätta processen för internationella parter. Att göra processen för klander mer smidig och bekväm för utländska parter borde alltså kunna ge positiva återverkningar på Sveriges internationella attraktivitet i skiljeförfarandesammanhang. Och att språk visade sig vara en av de viktigaste praktiska frågorna för de tillfrågade i studien talar också för att det föreslagna införandet skulle få positiva effekter för Sveriges konkurrenskraftighet. Det viktigaste för såväl val av plats som lag för skiljeförfarandet var emellertid rättssystemets tillförlitlighet och opartiskhet. I detta avseende kan det svenska rättssystemet redan idag anses vara ett attraktivt alternativ vid en internationella jämförelse. Som argumenteras utförligare för nedan²¹⁰ finns det anledning att tro att lagförslaget också i viss utsträckning skulle kunna öka rättssäkerheten inom skiljedomsrätten i den mån förluster av nyanser i språk vid översättning kan minimeras och svenska domstolar och domare blir bättre förberedda på att hantera internationella skiljemål. Om dessa effekter uppnås eller inte är svårt att sia om, och denna undersökning innehåller inte en tillräckligt djupgående analys för att kunna dra några större slutsatser om den föreslagna regelns potentiella inverkan på Sveriges internationella attraktivitet. Med det sagt finns ändå, enligt mig, tillräcklig anledning att anta att förslaget skulle göra systemet mer rättsligt förutsebart och underlätta praktiskt, vilket borde göra Sverige attraktivare som skiljeförfarandeland.

Sammanfattningsvis kan konstateras att skiljedomsrätten är, och blir alltmer, internationaliserad. Allt sedan LSF infördes har det legat i Sveriges intresse att följa internationaliseringen och se till att Sverige kan konkurrera internationellt som skiljeförfarandeland. Att ge utländska parter möjlighet till att delvis använda engelska i en rättegång under mål om klander i domstol skulle sannolikt öka Sveriges attraktivitet. Speciellt utjämnas den konkurrensfördel engelskspråkiga länder har naturligt, vilket gör Sverige till ett lämpligare land att förlägga skiljeförfarandet i.

²¹⁰ Se resonemanget i avsnitt 6.2.1.

6.1.3 INTRESSEN UR ETT SPRÅKLIGT PERSPEKTIV

Problematiken kring skiljeförfarande och språk har nära samband med internationaliseringen som behandlats i föregående avsnitt. Där nämndes bland annat hur skiljeförfarandeutredningens undersökning av klander mål i svensk domstol kunde visa att närmare hälften av alla de undersökta målen härstammat från ett engelskspråkigt skiljeförfarande. Problematiken kring internationella parter som på ett eller annat sätt påverkas negativt av ett språkbyte mellan förfarande och rättegång är alltså i högsta grad verklig. Skiljeförfarandeutredningen tar uttryckligen sikte på att värna om Sveriges internationella attraktivitet ur icke svensktalande parter perspektiv för att se till så att den svenska klanderprocessen underlättas för dessa. Det har dessutom kunnat visas att inte bara rättsliga utan även praktiska faktorer, så som språk, ligger till grund för val av plats och lag för skiljeförfarandet.

I LSF finns några få regler som behandlar språk, dessa rör mål om verkställighet av utländsk skiljedom och reglerar i vilka fall översättningar av skiljedom eller skiljeavtal krävs. I praktiken kräver dock svenska domstolar sällan översättning av handlingar författade på engelska. Själva skiljeförfarandets språk regleras inte i LSF, detsamma gäller för klanderprocessen. Att det inte ställs några krav på parternas utformning av skiljeförfarandet beror på att parternas självbestämmanderätt haft en avgörande roll för LSF:s utformning. I propositionen till LSF lyfts partsautonomin och självbestämmanderätten fram som centrala faktorer att ta hänsyn till vid utformningen av lagen.

Likt i frågan om skiljedomsrättens internationalisering finns alltså inte heller i språkhänseende någon nuvarande eller föreslagna särreglering på skiljedomsrättens område. Eftersom det inte är regleringen av skiljeförfarandet utan istället rättegången vid klander mål som den föreslagna förändringen främst tar sikte på betyder LSF:s reglering i språkfrågan relativt lite. Det principiella intresse som närmast kan läggas till grund för införandet av en engelsk klanderprocess är parternas rätt till självbestämmande och den framstående ställning denna princip fått. Såväl i Sverige som i de allra flesta internationella regler är parter själva fria att besluta över förfaranderegler likt den om språk. Att låta parterna själva bestämma språk även för domstolsförfarandet vid klander mål vore att ta denna princip ännu ett steg längre. Ur ett rent skiljedomsrättsligt perspektiv finns det alltså inte något som direkt talar emot att låta domstolsprocessen vid en talan om klander äga rum på engelska.

6.2 ÄR EN ENGELSKSPRÅKIG RÄTTEGÅNG VID KLANDER AV SKILJEDOM FÖRENLIG MED OFFENTLIGHETSPRINCIPEN?

Offentlighetsprincipen har, som konstaterats under utredningens gång, en fundamental betydelse för Sverige och demokratin. Såväl förhandlingsoffentligheten som handlingsoffentligheten åtnjuter grundlagsskydd, och det finns dessutom numera en uttrycklig bestämmelse i språklagen om att språket i den offentliga verksamheten ska vara svenska. I förarbetena till språklagen fastslås att undantag inte ska tillåtas från principen om språkanvändning för den kärnverksamhet som rättegångar och domar faller inom.

Med det sagt finns det få regler som inte har undantag, och offentlighetsprincipen är inte absolut. Det finns redan idag ett stort antal undantag från principen och även om det inte finns något konkret undantag för skiljedomsrätten som sådan ännu²¹¹ verkar det inte finnas något principiellt hinder emot att i viss grad anpassa den statliga rättsskipningen efter skiljeförfarandets konfidentiella karaktär. Flertalet förslag har tidigare lagts fram med ambition att göra just detta, även om inget hittills blivit verklighet. Offentlighetsfrågan har utretts mer allmänt ovan²¹² men följande framställning fokuserar just på frågan kring språk i domstol, som regleras i språklagen som tillkommit just för att tillgodose offentlighetsprincipens syften.²¹³

6.2.1 MOTSÄTTNINGEN MELLAN LAGFÖRSLAGET OCH SPRÅKLAGSTIFTNINGEN

I utredningen av offentlighetsprincipen framstår en tydlig motsättning mellan skiljeförfarandeutredningens förslag till införande av en klanderprocess på engelska i svensk domstol och vad som föreskrivs om rättegångsspråk i språklagen. Lagförslaget som presenteras skulle, om det blir verklighet, innebära ett undantag från språklagens bestämmelser om språk.

Målet med översynen av LSF är delvis att se till så att Sverige följer den internationella utvecklingen för att bibehålla sin status som ett attraktivt skiljeförfarandeland. I propositionen till språklagen framstår emellertid internationaliseringen som ett av skälen till varför det är extra viktigt att värna om det svenska språkets framtid, men det nämns också att lagstiftningen inte får

²¹¹ Förutom rätten att förordna om att vissa uppgifter som framkommer under förfarandet ska vara sekretessbelagda enligt 36 kap. 2§ 3st Offentlighets- och sekretesslagen.

²¹² Främst i avsnitt 3.

²¹³ Proposition 2008/09:153 s.29.

utföras så att den hämmar internationaliseringen. I språklagens proposition talas det också om hur en ökad engelskaanvändning kan leda till kapacitetsförluster i den utsträckning en persons förmåga att uttrycka sig försämras då denne använder ett annat språk än sitt modersmål. Applicerat på förslaget om införande av en klanderprocess på engelska är det inte helt oproblematiskt att förvänta sig att domare i svenska domstolar ska kunna föra en process på ett annat språk än sitt modersmål, även om utredningen verkar vara medveten om att omfattande utbildning kommer att krävas för att förverkliga förslaget. Det skulle självklart kunna ses som en försvagning av rättssäkerheten att låta en domare döma på ett annat språk än svenska. Det som däremot talar för ett införande av förslaget är att klandertalan ska väckas vid hovrätt, och i många fall vid Svea hovrätt, vilket betyder att en eventuell utbildning av domare i processföring på engelska skulle kunna begränsas till ett visst mindre antal domstolar. I detta sammanhang kan också nämnas att skiljeförfarandeutredningen även föreslår en koncentration av klandermålen till Svea hovrätt.²¹⁴ Det vore rimligt med tanke på att statistiken visar att den domstolen redan idag handlägger 95 % av de internationella klandermålen. En sådan koncentration innebär en ännu bättre möjlighet till att utbilda hovrättsråden i hanteringen av de internationella mål som de redan idag i stor utsträckning handskas med.

Nyss väcktes frågan om inte rättssäkerheten skulle försvagas genom att domare tvingas använda ett annat språk än svenska, men det går också att vända på problematiken. Som lagstiftningen ser ut idag ska alla skiljeavtal och skiljedomar som inkommer till domstol i samband med en talan om klander översättas till svenska. Det går att ifrågasätta om inte dagens krav på översättning också innebär att nyanser i språket går förlorade. Kanske är det därför som det inte i praktiken är nödvändigt att översätta till svenska domstolar inkomna handlingar på engelska, även om det är vad lagen förespråkar. Om översättningskravet slopades och domstolsförfarandet kunde hållas på samma språk som den skiljedom som parterna tvistar om skulle sådana förluster minimeras. I sammanhanget är det också ytterst relevant att rättsfallsstudien visar på en faktisk användning av engelska i svensk domstol. Oavsett om användningen beror på att domarna helt enkelt känner sig bekväma med det engelska språket eller om de internationella rättsfallens beskaffenhet kräver det, talar en faktisk förekomst av engelska för förslagets införande. Det kan rentutav vara så att domarna idag använder sig av engelska citat just för att undvika sådana förluster av nyans i språk

²¹⁴ SOU 2015:37 s.16.

som nyss diskuterats. Sådana förluster försvårar rättens bedömning och tolkning t ex då ett skiljeavtal är författat på ett språk men där den rättsliga bedömningen ska ske på ett annat.

Skiljeförfarandeutredningens förslag till lag innebär en möjlighet för hovrätten att tillåta att rättegången i ett klander mål, helt eller delvis, hålls på engelska. En domstols avgörande ska däremot, enligt förslaget, författas på svenska även i framtiden. Detta förslag låter vid första anblick rimligt, eftersom det skulle kunna sägas innebära en slags kompromiss mellan att underlätta en klanderprocess för utländska parter och att vidta åtgärder med inte alltför långtgående inskränkningar av offentlighetsprincipen. Med det sagt kommer en sådan lösning inte ifrån det faktum som enligt mig är det mest problematiska i sammanhanget – växlingen mellan språk. Eftersom min uppfattning är att det skapar rättslig osäkerhet då nyanser i språk försvinner vid översättningar fram och tillbaka, och att detta dessutom kan antas vara en orsak till varför domare idag i en inte obetydlig utsträckning istället citerar från det engelska språket, tycks det inte vara önskvärt att hålla förhandling på engelska men meddela dom på svenska.

Lagförslaget som presenteras föreslår enbart åtgärder för klandermålen. Rättsfallsstudien visade att samtliga mål innehållandes engelska citat var klandermål. De internationella klandermålen var den kategori av rättsfall som enligt studien innehöll störst andel engelska citat, vilket tyder på att det verkligen finns ett behov av att införa möjligheten till en engelsk klanderprocess. I skiljeförfarandeutredningens direktiv nämns att regeringens mål på sikt är att Sverige ska fortsätta vara attraktivt för internationella parter till investeringstvister i allmänhet, inte bara för parter till skiljeförfarande.²¹⁵ Att införa en generell möjlighet för parter att använda engelska i svensk domstol är ett mycket mer långtgående förslag än det nu presenterade, men om det senast presenterade förslaget skulle bli verklighet skulle det kunna ses som ett steg mot att på sikt också utvidga möjligheten till en process på engelska.

²¹⁵ Kommittédirektiv 2014:16, s.2.

6.3 SKILJEFÖRFARANDEUTREDNINGENS LAGFÖRSLAG

Skulle skiljeförfarandeutredningens lagförslag i fråga om rättegångsspråk bli verklighet innebär det en första konkret anpassning av domstolsprocessen efter skiljeförfarandet. Det skulle också innebära en särregling i förhållande till språklagen och ett första undantag i fråga om språk i rättegång. De slutsatser som går att dra av lagförslaget utifrån de principiella intressena bakom en särreglering av skiljedomsrätten och utredningen av offentlighetsprincipen presenteras nedan.

6.3.1 HUR STÅR SIG DE PRINCIPIELLA INTRESSENA BAKOM ATT ANVÄNDA ENGELSKA SOM RÄTTEGÅNGSSPRÅK MOT LAGFÖRSLAGET?

Ur offentlighetsaspekt har, som diskuterats ovan,²¹⁶ tidigare förslag till att göra undantag från offentlighetsprincipen i fall då ett skiljeförfarande når domstol inte blivit verklighet. Att tillåta att engelska i lämplig omfattning används som rättegångsspråk kan dock inte anses inkräkta på principen i samma utsträckning som att låta förfarandet ske till större del utan insyn, vilket tidigare varit fråga för utredning. Mot denna bakgrund föreligger det inga principiella hinder mot att införa det undantag från offentligheten som lagförslaget innebär.

Varken min eller skiljeförfarandeutredningens undersökning kan dra några exakta slutsatser kring huruvida införandet av en möjlighet till en klanderprocess på engelska faktiskt skulle öka Sveriges internationella konkurrenskraft, men det är troligt att lagförslaget skulle uppfylla detta syfte. Det finns ännu inga regler i den svenska skiljeförfarandelagstiftningen som inriktats specifikt på att tillgodose intressen hos internationella parter, då lagstiftaren föredragit enhetlighet. Lagförslaget innebär emellertid inte någon faktisk särbehandling av internationella och nationella parter, utan enbart en möjlighet för parter att få använda engelska om hovrätten finner det lämpligt. En möjlighet att undvika att byta språk mellan skiljeförfarande och rättegång skulle sannolikt göra att Sverige anses vara ett mer lämpligt land i utländska parters ögon, vilket ökar Sveriges förmåga att konkurrera internationellt – framförallt med skiljeförfarandeländer där detta sker naturligt genom att engelska är landets officiella språk.

Att det redan idag årligen hålls ett stort antal skiljeförfaranden i Sverige på engelska är ytterligare en faktor som talar för lagförslagets aktualitet. Svenska domstolar kräver idag sällan översättning

²¹⁶ Se avsnitt 2.4 och diskussionen i avsnitt 6.1.1.

av inkomna handlingar på engelska, vilket kan ses som ett bevis på att domstolarna redan nu är förmögna att hantera mål på engelska. Att låta delvis parterna själva bestämma språk för de klander mål som når domstol stämmer också överens med hur lagstiftaren valt att ge partsautonomin en central betydelse för den svenska skiljeförfarandelagstiftningen.

Av de principiella intressen som gått att utröna ur offentlighets-, internationaliserings- och språkperspektiv föreligger alltså inga större hinder mot att tillåta att engelska delvis används som rättegångsspråk vid mål om klander av skiljedom. Även om de principiella intressena bakom skiljedomsrätten talar för förslagets införande är det i min mening problematiskt att dessa frågor inte diskuteras ur ett rättsligt perspektiv av skiljeförfarandeutredningen. Min kritik i detta avseende riktar sig alltså mot utredningens resonemang, snarare än mot lagregeln som sådan. Om lagförslagets införande är motiverat eller inte kan dock inte bedömas enbart utifrån ett skiljedomsrättsligt perspektiv – offentlighetsprincipen och dess betydelse för den svenska rättsprocessen är också av fundamental betydelse för bedömning av om lagförslagets införande är motiverat.

6.3.2 ÄR LAGFÖRSLAGETS INFÖRANDE MOTIVERAT UTIFRÅN

OFFENTLIGHETSPRINCIPEN?

Skiljeförfarandeutredningen konstaterar att en avvägning måste göras mellan målet att öka Sveriges internationella attraktivitet i skiljeförfarandesammanhang och andra principer av intresse för det svenska rättsväsendet. Ur offentlighetsaspekt är språklagens bestämmelser i högsta grad relevanta. En klanderprocess på engelska skulle innebära en särreglering i förhållande till språklagen samtidigt som utredningen föreskriver att lagens principer i största möjliga mål ska beaktas. Förslaget som läggs fram innebär att avgöranden alltid ska avfattas på svenska, vilket motiveras med att en annan ordning skulle avvika för långt från principerna bakom språklagen.

Lagförslaget borde underlätta klanderprocessen både för parter och domare – att tillåta en lämplig användning av engelska besparar rimligtvis både tid och resurser som annars skulle lagts på översättning fram och tillbaka. Jag skulle också säga att det i förlängningen kan leda till ökad rättssäkerhet då en skiljeklausul, ett skiljeavtal eller en skiljedom kan tolkas eller bedömas på samma språk som den författats. Detta förutsätter dock givetvis att domarna har tillräckligt höga kompetenser i det engelska språket för att kunna göra korrekta juridiska bedömningar.

Som diskuterats ovan²¹⁷ motiveras lagförslagets införande med att det rör sig om ett litet antal mål per år som omfattas samt att det finns ett måttligt intresse av insyn i förfarandet utifrån. Mot denna bakgrund dras slutsatsen att ett undantag från offentlighetsprincipen i stort och språklagen specifikt, är motiverat. Kritik kan också här riktas mot skiljeförfarandeutredningens resonemang. Resonemanget leder även fram till ett föreslag på en fakultativ regel som anger att hovrätten i de, förutsatt till antalet få, mål där det kan finnas ett intresse från allmänheten inte ska tillåta att det engelska språket används. Det vore i min mening önskvärt att ställa upp mer specifika krav för när undantag är motiverade i det enskilda fallet, istället för att låta hovrätten göra en allmän lämplighetsbedömning. Då offentlighetsprincipens syfte är att tillgodose det allmännas intresse är det problematiskt att intresset av att nyttja denna rättighet snarast betraktas som ett undantagsfall. Det kan dessutom ifrågasättas varför lagförslagets införande motiveras med att det rör sig om ett så litet antal mål per år, då ambitionen bakom förslaget är att målen med internationell anknytning ska öka.

6.4 I VILKEN UTSTRÄCKNING ANVÄNDER SVENSKA DOMSTOLAR

ENGELSKA VID INTERNATIONELLA KLANDERMÅL?

Den tidigare presenterade rättsfallsstudien som visar på en faktisk förekomst av engelska citat i svenska domstolars domar är i allra högsta grad relevant mot bakgrund av lagförslaget som skiljeförfarandeutredningen presenterar. Speciellt eftersom slutsatsen som där dras är att det skulle innebära ett för alltför stort principiellt undantag att tillåta att avgöranden författas på annat språk än svenska. Lagförslaget tydliggör att meddelande av dom eller beslut på annat språk än svenska är ett avsteg från principerna som språklagen vilar på. I den utsträckning längre engelska citat förekommer i svenska domstolars domar finns det alltså en motsättning mellan gällande rätt och faktiskt gällande rätt.²¹⁸ Om lagförslaget blir verklighet betyder det en särreglering gentemot språklagen vilket betyder att det i alla fall finns ett lagstadgat undantag från lagen. Eftersom undantaget, så som förslaget ser ut nu, inte kommer att omfatta avgöranden, beslut eller protokoll skulle införandet emellertid göra det ännu tydligare att författandet av någon av dessa handlingar på engelska står i strid med språklagen.

²¹⁷ I avsnitt 4.3.

²¹⁸ Se avsnitt 5.4.

Skiljeförfarandeutredningen nämner inget om hur den faktiska rättstillämpningen ser ut idag. Antingen är utredningen inte medveten om användningen av engelska citat i svenska domstolars domar, eller så besvärar den helt enkelt inte utredningen, kanske spelar även här det ringa antalet berörda domar roll för utredningens bedömning. Det hade varit ytterst intressant att få veta hur utredningen ställer sig till det faktum att engelska citat förekommer i svenska domstolars domar.

En av de tydligaste slutsatserna som går att dra av rättsfallsstudien är att det är problematiskt att växla mellan språk vid genomförandet av en rättslig bedömning. Enligt min mening leder språkväxlingen till svårigheter som resulterat i att domarna i en inte obetydlig utsträckning istället citerar avtal, bestämmelser eller liknande som författats på engelska. Det säger sig självt att en fråga om komplicerad avtalstolkning inte görs enklare av att avtalet ska tolkas på ett annat språk än det författats på. Om anledningen till att domarna idag väljer att göra avkall på bestämmelserna i språklagen kan anses vara att det av en eller flera olika anledningar anses vara olämpligt att meddela dom på svenska efter ett engelskspråkigt skiljeförfarande, vilket i min mening troligtvis är fallet, kommer lagförslaget snarare att förvärra än underlätta situationen. Känner sig domare idag nödgade att använda engelska citat då de dömer i ett mål som grundats på ett skiljeförfarande på engelska kommer, med största sannolikhet, detta behov bara att bli ännu större om stora delar av rättegången istället ägt rum på det engelska språket.

I slutändan är det viktigaste för parterna till ett skiljeförfarande att deras skiljedom är verkställbar. Att klanderprocessen tillåts hållas delvis på engelska gör att parterna kan utöva större kontroll över denna process, detta förstärks ytterligare av att processen föreslås bli till stor del skriftlig. Utfallet i ett klandermål, vare sig en part får avslag i fråga om klander eller om skiljedomen framgångsrikt klandras kommer denna dom att få rättskraft även utomlands. Även i detta avseende är det problematiskt att domen som en part eventuellt tar utomlands som huvudregel inte författas på engelska, även om engelska varit språk för domstolsprocessen.

Även om föregående framställning i stort kunnat visa att införandet av en möjlighet till att få använda engelska i en klanderprocess kan leda till stora fördelar som sannolikt ökar Sveriges internationella attraktivitet kommer alltså förslaget inte undan växlingen mellan språk. Även om de internationella parterna kan undvika ett språkbyte mellan skiljeförfarande och domstol kommer domstolsprocessen att resultera i en dom på svenska. Om målet med översynen av LSF är att öka de internationella parternas förtroende för förfarandet kan lagförslaget lyckas med detta till viss

del. Men den nuvarande ordningen kan också få negativa återverkningar. Som nyss nämnts ovan kan en svensk domstols dom behöva verkställas utomlands, vilket är komplicerat om den enda officiella versionen av domen är på svenska. Det finns också risk för att nyanser i språk går förlorade då en dom ska författas på svenska efter ett engelskt förfarande, och detta kan i sin tur få konsekvenser för rättstillämpningen och i förlängningen rättsutvecklingen. Detta skulle självfallet på lång sikt få negativa konsekvenser för det svenska skiljeförfarandets internationella attraktivitet. Svenska domstolar, som redan idag använder sig av engelsk citering, hamnar också en svår situation då lagförslaget skulle göra det tydligare att språklagens bestämmelser ska beaktas tillsynes undantagslöst i fråga om författande av dom.

Den faktiska rättstillämpningen så som den kommit till uttryck i rättsfallsstudien visar att skiljeförfaranden på engelska, av en eller flera anledningar, resulterar i domar med engelska citat – även om själva rättegången till stor del hålls på svenska. Jag skulle säga att det finns stor anledning att anta att engelska skiljeförfaranden som klandras på engelska i svensk domstol skulle resultera i ett ännu större antal domar med engelska citat. Om det ändå kan antas att domarna kommer att innehålla långa engelska citat, avgörande för domstolens bedömning, vore det kanske lämpligare att från början lagstifta om att tillåta en ökad användning av det engelska språket även i detta avseende. Eftersom skiljeförfarandeutredningen nöjer sig med att konstatera, snarare än att utreda, hur principerna bakom språklagen inte tillåter ett avgörande författat på annat språk än svenska är det svårt att dra slutsatser kring varför utredningen når den slutsats den gör. Men mot bakgrund av vad som kunnat visas i denna uppsats, både gällande principiella överväganden och den faktiska rättstillämpningen, skulle såväl parter och domstolar som rättssäkerheten i stort gynnas av en översyn av skiljeförfarandeutredningens översyn av LSF.

7 KÄLLFÖRTECKNING

LAGSTIFTNING

- SFS 1929:145 Lag om skiljemän
- SFS 1929:147 Lag om utländska skiljeavtal och skiljedomar
- SFS 1942:740 Rättegångsbalk
- SFS 1949:105 Tryckfrihetsförordning
- SFS 1974:152 Regeringsform
- SFS 1980:100 Sekretesslag
- SFS 1999:116 Lag om skiljeförfarande
- SFS 2009:400 Offentlighets- och sekretesslag
- SFS 2009:600 Språklag
- SFS 2009:724 Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk

OFFENTLIGT TRYCK

- Proposition 1971:131 s.40 Förslag till lag om ändring i lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar m. m.
- Proposition 1973:30 med förslag om ändring i rättegångsbalken m.m
- Proposition 1998/99:35 Ny lag om skiljeförfarande
- Proposition 2008/09:153 Språk för alla – förslag till språklag

- SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk
- SOU 1972:22 Skiljedomstol
- SOU 1986:1 Högsta domstolen och rättsbildningen
- SOU 1994:81 Delbetänkande av skiljedomsutredning
- SOU 1995:65 Näringslivets tvistlösning: Slutbetänkande av skiljedomsnämnden
- SOU 2008:26 Värna språken – förslag till språklag
- SOU 2015:37 Översyn av lagen om skiljeförfarande

- JO 1995/96 Kritik mot en domare som hållit en muntlig förberedelse och en huvudförhandling i ett vårdnadsmål på engelska
- JO 2010/11 s 642 I. Krav på att ansökningar om forskningsanslag ska vara skrivna på engelska
- Kommittédirektiv 2014:16 En översyn av lagen om skiljeförfarande

RÄTTSFALL

- NJA 2000 s. 538²¹⁹

DOKTRIN

Edelstam, Henrik och Ekelöf, Per Olof ”Rättegång, första häftet” Nordstedts juridik 2002, upplaga 8:7

Mannheimer Swartling ”Concise Guide to Arbitration in Sweden” Mannheimer Swartling Advokatbyrå, 2014

Lindskog, Stefan ”Skiljeförfarande, en kommentar” Nordstedts juridik 2012, upplaga 2:1

Munck, Johan och Hullman, Helga ”Mål om klander av skiljedom i hovrätterna” SvJT 2015

Sandgren, Claes ”Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation” Nordstedts juridik 2007, 2:a upplagan

Sandgren, Claes ”Om empiri och rättsvetenskap, Del I” JT Nr 3 1995/96 s.726

Sandgren, Claes ”Om empiri och rättsvetenskap, Del II” JT Nr 4 1995/96 s.1035

²¹⁹ För rättsfallen omfattade av studien i avsnitt 5, se bilaga 1.

BILAGA 1: RÄTTSFALL SOM INGÅTT I RÄTTSFALLSSTUDIEN

Rättsfall	Inget längre engelskt citat	Längre engelskt citat	Klandertalan
NJA 1992 s 733	X		
NJA 1994 s 45	X		
NJA 1997 s 866	X		
NJA 1998 s 691	X		
NJA 2000 s 335	X		X (SML)
NJA 2000 s 538		X	X (SML)
NJA 2001 s 738	X		
NJA 2003 s 379	X		
NJA 2004 s 407	X		
NJA 2008 s.406		X	X (36§)
NJA 2008 s 476	X		
NJA 2008 s 1118	X		
NJA 2009 s 128	X		X (34§)
NJA 2010 s 219	X		
NJA 2010 s 508	X		
NJA 2012 s 761	X		
NJA 2012 s 790		X	X (33§ & 34§)
NJA 2013 s 578	X		X (34§)
NJA 2014 s 249	X		
NJA 2014 s 125	X		

Rättsfall	Inget längre engelskt citat	Längre engelskt citat	Klandertalan
RH 1991:15		X	X (SML)
RH 1995:123	X		
RH 2003:55		X	X (33 & 34§)
RH 2003:61	X		X (SML)
RH 2004:64	X		
RH 2005:1	X		X (34§)
RH 2007:50	X		
RH 2009:55		X	X (34§)
RH 2010:75	X		
RH 2013:30		X	X (34§)
Totalt: 30 st.	21 st.	7 st.	12 st.

BILAGA 2: FÖRSÄKRAN

Jag, Linnéa Karlsson, registrerades på kursen första gången vårterminen 2015 och har inte omregistrerats någon gång eller deltagit vid något tidigare examinationstillfälle.

A handwritten signature in black ink, reading "Linnéa Karlsson". The signature is written in a cursive style with a horizontal line underneath.

Linnéa Karlsson

Göteborg den 17 maj 2015